

PORIADOK BOHOSLUŽIEB

Posvätná kongregácia pre východné cirkvi

PORIADOK BOHOSLUŽIEB

večierne, utierne a svätej liturgie (byzantsko-slovanského obradu)

Dovoľuje sa tlačiť.

V Ríme dňa 25. februára 1958.

**+ Eugen kardinál Tisserant
sekretár Posvätnej kongregácie pre východnú cirkev**

O B S A H

I. ÚVODNÉ USTANOVENIA

- 1. Svätyňa a svätý stôl**
- 2. Všeobecné pravidlá**

II. PORIADOK VEČIERNE BEZ VSENOČNÉHO

- 1. S jedným diakonom**
- 2. S dvomi diakonmi**
- 3. Bez diakona**
- 4. Pri spoločnom slúžení s kňazmi**

III. PORIADOK VEČIERNE SO VSENOČNÝM

- 1. S jedným diakonom**
- 2. S dvomi diakonmi**
- 3. Bez diakona**
- 4. Pri spoločnom slúžení s kňazmi**

IV. PORIADOK UTIERNE V NEDELE A SVIATKY

- 1. S jedným diakonom**
- 2. S dvomi diakonmi**
- 3. Bez diakona**
- 4. Pri spoločnom slúžení s kňazmi**

V. PORIADOK BOŽEJ LITURGIE SV. JÁNA ZLATOÚSTEHO A SV. BAZILA VEĽKÉHO

- 1. S jedným diakonom**
- 2. S dvomi diakonmi**
- 3. Bez diakona**
- 4. Poriadok sv. liturgie slúženej bez slávnosti čiže obyčajným spôsobom**
- 5. Pri spoločnom slúžení s kňazmi**
 - a/ v slávnostnej forme**
 - b/ v obyčajnej alebo súkromnej forme**

VI. PORIADOK LITURGIE VOPRED POSVÄTENÝCH DAROV

- 1. S jedným diakonom**
- 2. S dvomi diakonmi**
- 3. Bez diakona**
- 4. Pri spoločnom slúžení s kňazmi**

I. ÚVODNÉ USTANOVENIA

1. Svätyňa a svätý stôl

Aby sa bohoslužby mohli konať náležite a dôstojne, treba povedať niečo o svätyni (*svjatilišče*) a svätom stole (*svjata trapéza, prestol*).

1. Svätyňa má byť aspoň o jeden stupeň vyššia ako loď chrámu. V samej svätyni nemajú však byť nijaké stupne, čo vedú k oltáru.

2. Svätý stôl (*prestol, svätá trapéza*) je štvorboký, oddelený od múru, stojí uprostred svätyne, aby sa mohlo okolo neho chodiť. Pod severnou stenou svätyne je stôl na proskomídiu (predloženie, žertveník) a pod južnou stenou iný stôl s pripravenými bohoslužobnými rúchami.

3. *Artofor*, alebo *kivot*, čo je uprostred oltára (bohostánok, svätostánok) má byť zriadený na spôsob malej svätyne alebo rakvy. Nemá byť príliš vysoký ani široký, aby počas bohoslužieb slúžiteľovi a spoluslúžiacim neprekážal v liturgických úkonoch a neznemožňoval ich.

4. Svetníky, čo stoja na oltári, nesmú ho zakrývať, ale po obidvoch stranách kríža, alebo bohostánku patrí sa postaviť jeden svietnik s jednou, dvoma alebo tromi sviečkami; možno použiť tiež sedemramenný svietnik s olejovými lampičkami, aký sa stavia vzadu za oltár.

5. Na prestol (svätý stôl) nesluší sa klást' nijaké relikviáre ani kvety - nech už prirodzené alebo umelé - ani nič, čo nie je potrebné pri bohoslužbe; kniha na bohoslužbu (služobník) má ležať na poduške, nie na pulte, ak už neleží na *analoji* (stojacom pulte) z ľavej strany prestola.

6. Ikonostas má mať obraz Spasiteľa po pravej strane cárskych dverí a obraz Bohorodičky po ľavej strane, taktiež iné obrazy majú byť rozostavené na svojich miestach - podľa obyčaje.

Bočné (druhoradé) cerkvi a kaplnky tiež majú mať svoje ikonostasy; no oltáre v nich, pokiaľ nemajú svoje ikonostasy, netreba pokladať za vhodné na bohoslužby.

7. Do svätyne nemá prístup nikto okrem kňazov, diakonov, klerikov a posluhujúcich. Pre svetských ľudí, ktorí nespoluúčinkujú pri bohoslužbe, nieta miesta vo svätyni, tobôž nie pre ženy, bez ohľadu na ich pôvod a príčinu.

8. Diskos je dostačujúco hlboký a opatrený okrajom; môže mať aj nôžku.

9. Kadidelnica má krátke retiazky, aby sa ňou mohlo ľahko okiadzať na plný rozmach.

10. Nemajú sa používať iné liturgické rúcha ani iné bohoslužobné pokrývky okrem tých, ktoré sa v tejto knižke uvádzajú na každú bohoslužbu; používanie zvončekov, organov alebo harmónií je vylúčené.

2. Všeobecné pravidlá

11. Malá poklona (malá *metánia*), pri ktorej sa robí znamenie kríža na sebe a trochu sa skláňa hlava i plecía, no pri ktorej sa ruka nespúšťa ani po kolená, alebo až po zem pred znamením svätého kríža alebo po ňom, sa používa v týchto prípadoch:

- a) keď tí, čo pristupujú k svätému stolu, po prvý raz vchádzajú do svätyne a vychádzajú z nej; tí, čo robia túto poklonu, bozkajú aj svätý stôl;
- b) na začiatku každej bohoslužby pri slovách: *Blahosloven Boh náš* alebo, keď nie je kňaza, *Molitvami svjatych otec*;
- c) na *Svyatjy Bože*, a to tri razy; taktiež : *Krestu Tvojemu poklaňajemsja* ;
- d) na *Priidite, poklonimsja*, a to tri razy.
- e) na trojité *Alilúja* pri konci stichov, a to tri razy.
- f) keď sa spomínajú tri Osoby Najsvätejšej Trojice;
- g) vtedy, keď niekto dostáva požehnanie od kňaza;
- h) keď sa niekto postaví pred cárské dvere, aby niečo čítal alebo spieval, a keď stadiaľ po čítaní alebo spievaní odchádza;
- ch) kedykoľvek niekto prechádza popri sv. oltári alebo ikonostase;
- i) keď to predpisujú rubriky

Znamením sv. kríža, avšak bez sklonenia hlavy a pliec sa treba poznamenať aj na začiatku a na konci evanjelia.

Taktiež diakon má vzdáť česť nevelkým úklonom hlavy a pliec pred kňazom, keď vychádza zo svätyne pred ikonostas na ekténie, alebo keď sa tam vracia.

12. Veľká poklona alebo veľká *metánia*, pri ktorej sa robí na sebe znamenie sv. kríža a celým telom padne na zem, sa robí iba v čase Veľkého pôstu - štyridsiatnice a na liturgii *preždeosvjaščenyh darov* - vopred posvätených darov.

13. Modlitby s rozprestrenými a pozdvihnutými rukami sa konajú iba vtedy, keď je to výrazne predpísané, taktiež pri modlitbe *Niktože dostojin ot svjazavšichsja plořskimi pochořmi* pri Cherubínskej piesni, pri *Hori imijim serdca* a pri Modlitbe Pána. Pri rozprestretí rúk lakte nemajú sa opierať o boky, no ruky samy majú sa voľne povznášať nahor.

14. Ruky, keď sa o nich nepredpisuje, ako ich držať, možno držať rozličným spôsobom: možno ich položiť na svätý stôl, alebo nimi držať služobník, alebo mať ich spustené dolu pod felónom, či mať ich pod nim zložené na prsiach, no nie tak, aby sa prsty skladali k prstom.

15. Keď diakon vyhlasuje ekténiu, pozdvihuje troma prstami pravej ruky orár aj vtedy, keby to vždy nebolo výslovne zaznamenané v rubrikách; kňaz sa už na začiatku ekténie môže začať potichu modliť modlitbu príslušnej ekténie.

16. Keď diakon vyhlási: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*, všetci sklonia hlavu i plecيا.

17. Prisluhujúci vo svätyni počas sv. liturgie neskláňajú kolená, ale ľud, ak chce, môže kľačať.

18. Keď kňaz žehná, prekladá krížom palec pravej ruky s prsteníkom, ukazováčik drží spriama a prostredný prst s malíčkom trochu ohne. Pri prijímaní požehnaní všetci skláňajú hlavy a plecيا a prežehnajú sa.

19. O otváraní a zatváraní dverí ikonostasu a záclony cárskych dverí treba zachovať tieto všeobecné pravidlá:

- a) Bočné dvere ostávajú zavreté vždy okrem prípadu keď niekto nimi prechádza.
- b) Cárské dvere sa otvárajú, keď na začiatku večierne so *vsenočným* kňaz okiadza, a zatvárajú sa, keď sa začína 103. žalm; otvárajú sa aj pri všetkých vchodoch na večierni, na utierni, na liturgii, taktiež keď sa nesie evanjelium a počas prepustenia.

c) Na utierni sa cárské dvere otvárajú pred prokimenom a zatvárajú sa po vozhlase *Milostiju i ščedrotami*. Otvárajú sa aj počas spevu Veľkého slávoslavia a po prepustení sa zatvárajú.

d) Na svätej liturgii sa cárské dvere otvárajú pred malým vchodom a po sv. evanjeliu sa zatvárajú; znovu sa otvárajú pred veľkým vchodom a po ňom sa zatvárajú; napokon po prijímaní slúžiacich a diakona sa otvárajú a na konci svätej liturgie sa zatvárajú. Niekedy však možno tieto dvere otvárať a zatvárať častejšie.

e) Cez celý Svetlý týždeň - veľkonočný - cárské i diakonské dvere ostávajú otvorené aj pri prijímaní slúžiaceho.

f) Počas archijerejskej bohoslužby sú cárské dvere vždy otvorené.

g) Záclona cárskych dverí je odhrnutá cez celú večiereň i celú utiereň. Na sv. liturgii sa odhrnie po proskomídií a tak ostane až do konca malého vchodu; potom sa znovu odhrnie, keď diakon vyzýva: *Dveri , dveri*, a zaťahuje sa pri vozhlase *Svjataja svjatym*; napokon pred prijímaním veriacich sa odhrnie a ostane odclonená až do konca sv. liturgie.

V niektorých krajoch je zvyk otvárať cárské dvere i odhrnúť záclonu od začiatku až do konca sv. liturgie sv. Jána Zlatoústeho i sv. Bazila Veľkého a na liturgii preždeosvjaščených po *Da ispravitsja molitva moja*, taktiež na večierni po vchode sa už nezatvárajú. Tento zvyk sa nesmie zavádzať v iných krajoch, naopak, treba sa starať, aby si ľud všade navykal na presnejšie zachovávanie obradu.

20. Kadidlo do kadidelnice kladie nielen sám kňaz, môže to robiť dokonca aj prisluhujúci alebo diakon, ale potom ho podáva kňazovi, aby ho požehnal.

Je chvályhodné, keď kňaz - a taktiež diakon - pred okiadaním s kadidelnicou v pravej ruke urobí napred znamenie kríža, a keď pri okiadaní nejakej osoby alebo veci vzdá jej úctu ľahkým úklonom hlavy a pliec.

21. Keď kňaz pri bohoslužbe po prvý raz žehná kadidlo, vtedy hovorí modlitbu: *Kadidlo tebi prinosim*, v ďalších prípadoch len slová: *Blahosloven Boh naš*.

22. Pri obliekaní a bozkaní bohoslužobných rúch treba zachovávať predpisy, podané na začiatku proskomídie (ďalej č. 103 - 106); pri iných bohoslužbách sa síce vynechajú príslušné modlitby, ale ostatné treba zachovať.

23. Keď kňaz, ktorý má konať nejakú bohoslužbu, neoblieka si stichar, má si na dlhý odev obliecť ešte vrchný odev, ktorý sa grécky volá *rason* a slovansky *rjasa*.

24. Nikto si nesmie obliecť rúcho, vlastné vyššiemu stupňu svätenia, než aké má sám.

25. Keď diakon prisluhuje kňazovi, postaví sa po jeho pravici, ak výslovne nie je predpísané niečo iné; keď sú dvaja diakoni, jeden stojí po jeho pravici, druhý po ľavici.

26. Nie je dovolené, aby klerici, ktorí ešte nemajú diakonské svätenie, vykonávali diakonskú službu.

27. To, čo kňaz alebo diakon prednášajú nahlas, ostatní spoluslúžiaci kňazi nie sú povinní modliť sa potichu - okrem vozhlasov, ktorými sa zakončujú modlitby, alebo keď je niečo iné predpísané.

28. Plné obrady sa vysvetľujú v časti, v ktorej sa hovorí o bohoslužbe s pomocou jedného diakona. V iných častiach, kde sa hovorí o bohoslužbe s pomocou dvoch diakonov, bez pomoci diakona či so spoluslúžiacimi kňazmi, plne sa vysvetľujú iba tie zložky, ktoré sú vlastné týmto častiam.

II. PORIADOK VEČIERNE BEZ VSENOČNÉHO

1. S jedným diakonom

29. Diakon drží stichar s orárom a pristupuje ku kňazovi, skloní hlavu hovorí: *Blahoslovi, vладыko, stichar s orarem.*

Kňaz žehná slovami: *Blahosloven Boh naš.* Diakon: *Amiň.* Potom sa oblieka do stichara a pobožkajúc orár, kladie si ho na ľavé plece.

30. Kňaz berie na svoj vrchný odev epitrachil, ktorý najprv požehná, a vychádza severnými dverami, postaví sa pred otvorené cárské dvere, robí malú metániu a hovorí: *Blahosloven Boh naš, po Otče naš,* hovorí vozhlas: *Jako tvoje jest cárstvo.*

31. Keď sa číta 103. žalm, kňaz pred cárskymi dverami potichu číta večerné (svitilenové) modlitby. Po skončení 103. žalmu diakon vychádza severnými dverami, robí malú metániu a začína: *Mirom Hospodu pomolimsja.*

Kňaz sa po skončení žalmu vracia do svätyne pred svätý stôl a tam dokončuje čítanie večerných modlitieb, ak ich už prv nedokončil. Po vozhlase: *Jako podobajet* taktiež aj diakon urobí malú metániu a vracia sa južnými dverami do svätyne a postaví sa po pravej strane kňaza.

32. Po skončení katizmy diakon vyjde severnými dverami, spieva malú ekténiu a po vozhlase kňaza *Jako tvoja deržava* robí malú poklonu a vracia sa do svätyne.

33. Keď chór začína spievať *Hospodi vozvach*, diakon berie kadidelnicu a - potom, čo kňaz požehná kadidlo - okiadza prestol zo štyroch strán, potom zaprestolnú ikonu, ikony svätyne a kňaza. Potom vyjde zo svätyne severnými dverami, pristúpi pred cárské dvere, robí poklonu, okiadza ikony južnej strany ikonostasu, začínajúc od ikony Spasiteľa. Potom znovu urobí poklonu pred cárskymi dverami a okiadza ikony severnej strany, začínajúc obrazom Bohorodičky, potom pravý i ľavý chór. Ľudí okiadza zo *soley* a južnými dverami sa vracia do svätyne.

34. Keď chór začne spievať poslednú stichiru, kňaz berie na seba felón, potom čo ho napred požehnal a pobožkal, a na *Sláva* prichádza s diakonom pred svätý stôl. Tu sa otvárajú cárské dvere. Diakon berie kadidlo - ktoré kňaz najprv požehnal - a spolu s kňazom, ktorý teraz spúšťa felón, obchádzajú svätý oltár, začínajúc od pravej strany, a tak so svieconosičmi, ktorí kráčajú pred nimi, vychádzajú severnými dverami.

Zastavia sa pred cárskymi dverami: svieconosiči stoja po stranách, jeden vedľa ikony Bohorodičky, druhý vedľa ikony Spasiteľa, diakon uprostred a za nimi kňaz. Obidvaja skláňajú hlavu a diakon, držiac orár tromi prstami, hovorí potichu: *Hospodu pomolimsja*, kňaz hovorí ticho modlitbu: *Blahij čelovikol'ubče Carju.*

V predvečer Kristovho narodenia a Bohozjavenia, keď pripadajú na sobotu alebo nedeľu, diakon počas vchodu berie okrem kadidelnice aj evanjeliár.

Po modlitbe vchodu diakon, ukazujúc orárom na východ, hovorí ku kňazovi: *Blahoslovi vладыko, vchod.* Potom diakon podáva kňazovi na požehnanie evanjeliár, ak je, a - keď chór skončí spev stichír - postaví sa do cárskych dverí pred kňaza, urobí kadidelnicou kríž alebo pozdvihuje sväté evanjelium, keď je, a volá: *Premúdrosť, prosti.* Za spevu *Svite tichij* diakon i kňaz vchádzajú do svätyne pred svätý stôl a svieconosiči sa vracajú bočnými dverami. Potom diakon všetko okiadza ako pri *Hospodi vozvach* (pozri čl. 33).

Po okiadaní a skončení piesne diakon pristupuje k cárskym dverám a pozerajúc smerom k ľudu, volá: *Voňmim!* Kňaz obrátený k ľudu žehná: *Mir vsim.* Diakon: *Premúdrosť voňmim.* A kňaz ostávajúc tam s rukami krížom zloženými na prsiach, čaká na koniec proklimenu. Potom, ak sú čítania, robí pred prestolom malú poklonu a ide si sadnúť. Kde je taký zvyk, kňaz ihneď po zvolaní diakona *Premúdrosť, voňmim* ide na kreslo. No diakon ostáva pri cárskych dverách a pred každým záhlavím čítania volá k ľudu: *Premúdrosť,* a po záhlaví, taktiež k ľudu *Voňmim!*

35. Po čítaní sa kňaz vracia k svätému stolu, diakon však vzdá úctu kňazovi, obíde svätý stôl, vyjde severnými dverami a stojac pred zavretými cárskymi dverami, vyhlasuje ekténiu: *Rcem vsi.* Kňaz spieva vozhlas *Jako milostiv* a - po *Spodobi, Hospodi* diakon spieva ekténiu: *Ispólnim* a kňaz vozhlas *Jako blah.* Chór: *Tebi, Hospodi.* Kým sa kňaz modlí modlitbu priklonenia, všetci skláňajú hlavy až po vozhlas *Budi deržava carstvija tvojeho.* Po vozhlase sa diakon vracia južnými dverami do svätyne.

36. Chór začína spievať *stichiry stichové,* potom *Nyni otpuščaješ, Trisvjatoje* a po *Otče náš* kňaz vyhlasuje: *Jako tvoje jest' cárstvo.*

Po troparoch sa otvárajú cárské dvere, diakon vychádza južnými dverami, postaví sa vedľa ikony Spasiteľa tvárou obrátený k ľudu, a pozdvihujúc tromi prvými prstami pravej ruky orár, vyhlasuje: *Premúdrosť!* Chór: *Blahoslovi!* Kňaz: *Syj blahosloven i preproslaven Christos.* Chór: *Amiň. Utverdi, Bože.* Kňaz: *Presvjataja Bohorodice, spasi nás.* Chór: *Čestnijšuju Cheruvim.* Kňaz obrátený na východ: *Slava, tebi, Christe Bože.* Chór: *Slava, I nyni. Hospodi pomiluj tri razy. Vladyko, blahoslovi!* A kňaz obrátený k ľudu na prahu cárskych dverí vyhlasuje prepustenie.

2. S dvomi diakonmi

37. Po skončení 103. žalmu prvý diakon vychádza severnými dverami, robí malú metániu a vzdáva česť kňazovi a vyhlasuje veľkú ekténiu po vozhlase kňaza: *Jako podobajet* robí malú poklonu a južnými dverami sa vracia do svätyne.

38. Po katizme druhý diakon vychádza severnými dverami, spieva malú ekténiu a po vozhlase *Jako tvoja deržava* robí malú metániu a južnými dverami sa vracia do svätyne.

39. Keď chór začína spievať: *Hospodi, vozvach,* diakoni berú kadidelnice, naložia kadidlo a pristupujú ku kňazovi, kňaz požehná kadidlo a oni obidvaja spolu okiadzajú oltár najprv spredu, potom prvý diakon pravú stranu a druhý diakon ľavú stranu, potom obidvaja spolu od východu, potom prestolnú ikonu, iné ikony svätyne a kňaza. Potom vychádzajú zo svätyne, prvý diakon južnými dverami a druhý severnými; prichádzajú pred cárské dvere a pokloniac sa, okiadzajú: jeden od ikony Spasiteľa a druhý od ikony Bohorodičky, potom prvý diakon pravý chór a druhý ľavý chór. Ľud okiadzajú zo soley, jeden z pravej strany a druhý z ľavej strany; nakoniec sa vracajú do svätyne, prvý diakon južnými, druhý severnými dverami.

40. Keď chór začína poslednú stichiru, na *Sláva* prichádza kňaz s diakonmi pred svätý stôl. Otvárajú sa cárské dvere. Diakoni berú kadidelnicu - kňaz žehná kadidlo - a vychádzajú severnými dverami, najprv druhý diakon, potom prvý a za ním kňaz. Prvý diakon hovorí: *Hospodu pomolimsja,* kňaz modlitbu vchodu, potom prvý diakon, ktorý taktiež, ak to pripadne, nesie evanjelium, hovorí ukazujúc orárom na východ: *Blahoslovi, vladyko, svjatyj vchod,* a po požehnaní obidvaja diakoni vchádzajú do cárskych dverí, kde sa zastavia: vpredu druhý diakon a za ním prvý. Keď chór ukončí stichiry, prvý diakon robí kadidelnicou znak kríža alebo pozdvihuje sv. evanjelium a volá:

Premúdrost', prosti! Potom vstupujú do svätyne a okiadzujú všetko, ako na *Hospodi, vozvach*. (pozri čl. 39.)

Po okiadaní a ukončení piesne *Svite tichyj* prístupujú diakoni k cárskym dverám, pozerajú sa smerom k ľudu a prvý z nich volá: *Voňmim!* Kňaz: *Mir vsim!* Diakon druhý: *Premúdrost', voňmim!* Chór spieva prokimen. Potom pred záhlavím každého čítania prvý diakon sa obracia smerom k ľudu so zvolaním: *Premúdrost'!*

41. Po čítaniach kňaz sa vracia k oltáru, diakoni sa poklonia kňazovi a vychádzajú svojimi dverami, totiž druhý diakon severnými dverami a prvý južnými, zastavia sa pred cárskymi dverami a prvý spieva ekténiu: *Rcem vsi* a druhý: *Ispolnim*, potom prvý diakon: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*, a po vozhlase vracajú sa svojimi dverami do svätyne a postavajú sa po obidvoch stranách kňaza.

42. Po troparoch pri otvorených cárskych dverách vychádzajú diakoni každý svojimi dverami a postavajú sa pred cárskú dvere na protíahlých stranách, jeden sprava a druhý zľava. Prvý diakon, čo stojí vedľa ikony Spasiteľa, pozerá sa smerom k ľudu, pozdvihne orár a vyhlasuje: *Premúdrost'*. Keď kňaz hovorí prepustenie, obidvaja diakoni pozdvihujú orár až do konca odpustu, potom sa vracajú svojimi dverami do svätyne a zatvorajú cárskú dvere, pred prestolom urobia malú poklonu a zoblečú sa z posvätných rúch.

3. Bez diakona

43. Kňaz, čo slúži večiereň bez diakona, robí a modlí sa všetko to, čo prislúži diakonovi, okrem výziev: *Hospodu pomolimsja, Blahoslovi* a má na zreteli to, čo nasleduje:

44. Veľkú ekténiu spieva pred cárskymi dverami a po vozhlase sa južnými dverami vracia do svätyne.

45. Po katizme číta malú ekténiu, na *Hospodi, vozvach* okiadza, ako sa už povedalo vyššie (čl. 33). Po okiadaní sa južnými dverami vráti do svätyne a odovzdá kadidelnicu.

46. Na vchod berie kadidelnicu alebo sv. evanjelium, ide od pravej strany prestola a vychádza severnými dverami. Skláňa hlavu pred cárskymi dverami a modlí sa modlitbu vchodu: *Blahij čelovikol'ubče Carju*, pravou rukou požehnáva vchod, bozká evanjelium, ak ho má a potom vyhlasuje: *Premúdrost', prosti*, robiac kadidlom znak kríža alebo pozdvihujúc evanjelium, a potom sa vracia cárskymi dverami do svätyne. Za spevu: *Svite tichyj* okiadza, ako je to povedané vyššie (pozri čl. 33), vracia sa do svätyne a postaví sa pred svätý stôl.

47. Po piesni *Svite tichyj*, prístupuje k cárskym dverám a pozerajúc sa smerom k ľudu volá: *Voňmim!* a žehná ľud slovami: *Mir vsim!* a dodáva: *Premúdrost', voňmim!* Potom, keď sa majú čítať čítania, obracia sa k prestolu, z jeho pravej strany ide zaň a pred záhlavím každého čítania - parémie vyhlasuje: *Premúdrost'!* a po záhlaví: *Voňmim!*

48. Po čítaní sa vracia k svätému stolu a spreď neho spieva ekténiu: *Rcem vsi* a *Ispolnim*.

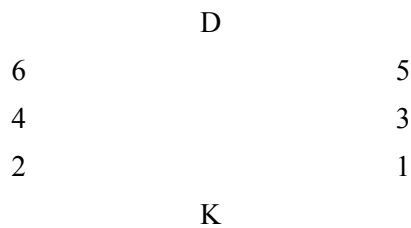
49. Po troparoch hovorí sám, obrátený k ľudu: *Premúdrost'!* a postaviac sa do cárskych dverí, hovorí prepustenie, ako sme už uviedli.

4. So spoločným slúžením s kňazmi

50. Spolu slúžiaci kňazi, ktorí majú byť v párnom počte, berú na seba pred vchodom epitrachil a felón na vrchné rúcho a postavajú sa po bokoch svätého oltára, no nie spredu, kde stojí len hlavný slúžiaci a diakoni: postavajú sa po poriadku svojej hodnosti alebo svojej vysviacky: prvý spolu slúžiaci kňaz po pravej strane prestola, druhý po ľavej, tretí znova po pravej atď.

51. Na vchod všetci, urobiac malú poklonu, vychádzajú severnými dverami, spúšťajú felóny i ruky dolu a postavajú sa v podvojnóm rade pred cárskymi dverami, jeden oproti druhému, hlavný slúžiteľ sa po všetkých postaví doprostred a sám sa modlí modlitbu vchodu.

Pri vchode

Po výzve diakona: *Premúdrosť, prosti!* všetci vchádzajú za diakonom cárskymi dverami a zaujmú každý svoje miesto pri svätom stole. Pri okiadaní prestola diakonom všetci od oltára trochu poodstúpia.

52. Vozhlas: *Jako milostiv* vyhlasuje hlavný slúžiaci, iné vozhlasy, ako *Jako blah i čelovikol'ubec*, môže spievať prvý spoluslúžiteľ, ale vozhlas *Budi deržava Carstvija tvojeho* berie hlavný slúžiaci. Po prepustení všetci robia malú poklonu pred svätým stolom, odchádzajú a odkladajú posvätné rúcha.

III. PORIADOK VEČIERNE SO VSENOČNÝM

1. S jedným diakonom

53. Diakon držiac stichar i orár, prichádza ku kňazovi a nakloniac hlavu hovorí: *Blahoslovi, vladyko*. Kňaz žehná a hovorí: *Blahosloven Boh náš*. Diakon: *Amiň*, a tu si oblieka stichar, bozká orár a kladie ho na ľavé plece.

54. Kňaz požehná epitrachil a oblečie si ho na vrchný odev, potom felón, ktorý požehnal a pobozkal, a otvára cárské dvere. Diakon vychádza severnými dverami a zvolá: *Povelite* a južnými dverami sa vracia do svätyne.

Potom kňaz berie kadidelnicu, požehná ju a okiadza svätý stôl zo štyroch strán, potom zaprestolnú ikonu a iné ikony vo svätyňi, žertveník, ikony ikonostasu, najprv z pravej, potom z ľavej strany, chór a ľud, ako je predpísané. Počas okiadzania diakon ide pred ním so sviecou. Vracajúc sa k cárskym dverám, hovorí mierne, ledva počuteľne: *Hospodi, blahoslovi*.

Potom obidvaja vchádzajú do svätyne, diakon južnými dverami a kňaz cárskymi dverami, odovzdávajú kadidelnicu i sviecu a kňaz pred svätým stolom vyhlasuje: *Sláva Svjatij i jedinosuščnij*. Chór: *Amiň. Prijdite, poklonimsja tri razy*. Nasleduje 103. žalm: *Blahoslovi, duše moja, Hospoda*.

55. Niekde je však zvyk, že diakon sa po výzve: *Povelite* vracia do svätyne, vezme kadidelnicu, dostane požehnanie od kňaza, sám všetko okiadza a kňaz zatiaľ po celý čas stojí pred oltárom.

56. Kňaz zatvára cárské dvere a odkladá felón a vychádza iba v epitrachile severnými dverami pred cárské dvere, kde číta večerné modlitby. Všetko ďalšie sa koná tak, ako je uvedené v poriadku večierne s jedným diakonom až po modlitbu priklonenia hlavy.

57. Po vozhlase: *Budi deržava carstvija tvojeho blahoslovenna* kňaz s krížom v ruke a diakon s kadidelnicou vychádzajú severnými dverami, alebo - ak je taký zvyk, že cárské dvere sú otvorené, - kňaz vychádza cárskymi dverami a diakon severnými dverami. Stadiaľ idú do predsieni, alebo ak ho niet, na miesto blízko vchodových dverí chrámu. Vpredu ide chór a svieconosiči. Diakon, keď prijal požehnanie kadidla, okiadza sväté ikony, ak sú v predsieni, potom kňaza chór i ľud. Po skončení litijných stichír diakon hlasno spieva ekténiu: *Spasi, Bože, ľudí tvoja*.

Pri konci kňaz vyhlasuje: *Uslyši ny, Bože*, a žehná ľud: *Mir vsim!* Diakon volá: *Hlavy vaša*, kňaz zvýšeným hlasom prednáša modlitbu: *Vladyko, mnohomilostive* a po jej skončení sa všetci vracajú do chrámu k tetrapodu, na ktorom je pripravených na požehnanie pat' chlebov, pšenica, víno a olej; kňaz a diakon si stanú pred tetrapod a svieconosiči napravo i naľavo na protiľahlých stranách.

Keď sa spieva posledný tropar, diakon - po prijatí požehnania kadidla - okiadza tetrapod zo štyroch strán a potom iba predstaveného a kňaza.

58. Po výzve diakona: *Hospodu pomolimsja* a odpovedi chóru: *Hospodi, pomiluj*, kňaz berie jeden chlieb a žehná ním iné chleby, potom ho odkladá a povzneseným hlasom modlí sa modlitbu: *Hospodi, Isuse Christe, Bože náš*. Keď hovorí slová: *Blahoslovi*, ukazuje pravou rukou na chleby, pšenicu, víno, olej.

59. Po skončení modlitby chór spieva: *Budi imja Hospodne blahosloveno* a kňaz s diakonom južnými dverami vstupujú do svätyne, alebo kňaz cárskymi dverami a diakon južnými dverami, a potom chór číta 33. žalm: *Blahoslov'ju Hospoda až po nelišaťsja vsjakaho blaha*.

Potom všetkom sa otvárajú cárské dvere, ak sa ešte neotvorili, a kňaz z cárskych dverí žehná ľud slovami: *Blahoslovenie Hospodne na vas*. Chór: *Amiň* a na výzvu diakona sa začne prepustenie: *Premúdrosť!*, ako je uvedené na konci večierne bez všenočného (porov. čl. 36).

60. Keď sa po večierni so všenočným ihneď začína utiereň, kňaz po vozhlase *Blahoslovenie Hospodne na vas*, zatvára cárské dvere a odkladá felón.

A čtec (predčitateľ alebo jednoducho čitateľ): *Sláva vo vyšnych Bohu* tri razy, ako aj *Otverzeši*, dva razy a potom *šestžalmie*.

Kňaz vychádza severnými dverami pred cárské dvere a potichu sa modlí ranné modlitby.

2. S dvomi diakonmi

61. Kňaz berie na seba epitrachil a felón a diakon stichar a orár. Kňaz otvára cárské dvere a prvý diakon s rozsvietenou sviecou vychádza južnými dverami, zastaví sa pred cárskymi dverami, urobí malú poklonu a zvolá: *Povelite!* a južnými sa znovu vráti do svätyne (pozri čl. 54).

Potom kňaz, spredu sprevádzaný prvým diakonom, okiadza, ako je uvedené, a na koniec polohlasne hovorí: *Hospodi, blahoslovi*.

Potom sa diakon vracia južnými a kňaz cárskymi dverami do svätyne a pred svätým stolom vyhlasuje: *Sláva svjatij i jedinosuščnij*. Chór: *Amiň. Prijdite poklonimsja* tri razy, a 103. žalm: *Blahoslovi, duše moja, Hospoda*.

Niekde je zvyk, že diakoni berú kadidelnice a po požehnaní kadidla kňazom sami okiadzajú (pozri čl. 55), zatiaľ čo kňaz stojí pred prestolom.

62. Kňaz zatvára cárské dvere a odkladá felón a len v epitrachili vychádza severnými dverami pred cárské dvere, kde číta večerné modlitby. Všetko ostatné sa koná tak, ako je uvedené pri večierni bez všenočného s pomocou dvoch diakonov.

63. Po vozhlase: *Budi deržava carstvija tvojeho* vychádza kňaz s krížom v ruke a diakoni s kadidelnicami severnými dverami, alebo - kde je taký zvyk, že cárské dvere sú otvorené- kňaz vychádza cárskymi dverami a diakoni svojimi dverami. Stadiaľto idú do predsieni alebo, ak nejestvuje, na miesto blízko vchodu do chrámu. Pred nimi ide chór a svieconosiči. Diakoni po požehnaní kadidla prijatom od kňaza okiadzajú, každý zo svojej strany, sväté ikony, keď sú v predsieni, kňaza, chór i prítomný ľud. Po skončení litijných stichír diakoni striedavo spievajú ekténie:

Prvý diakon: *Spasi, Bože, ľudi tvoja*.

Druhý diakon: *Ješče molimsja o svjatijšim vselenstim*.

Prvý diakon: *Ješče molimsja o preosvjaščenišim archijepiskopi*.

Kňaz: *Uslyši ny, Bože. Mir vsim*.

Druhý diakon: *Hlavy vaša*. A po vozhlase vracajú sa do chrámu veriacich.

64. Keď sa spieva tropar prepustenia, diakoni okiadzajú tetrapod zo štyroch strán, a to najprv obidvaja spredu, potom prvý diakon jeho pravú stranu a druhý diakon ľavú, potom idú obidvaja za tetrapod a okiadzajú jeho zadnú časť a nakoniec len predstaveného a kňaza.

65. Pred požehnaním chleba prvý diakon zvolá: *Hospodu pomolimsja*.

66. Po skončení modlitby chór spieva: *Budi imja Hospodne blahosloveno*. Kňaz a prvý diakon južnými dverami a druhý severnými dverami - alebo kňaz cárskymi dverami, prvý diakon južnými a

druhý diakon severnými dverami - vstupujú do svätyne a postavia sa pred svätý stôl. Chór číta 33 žalm: *Blahoslovju Hospoda až po ne lišťašja vsjakaho blaha.*

Potom sa otvoria cárské dvere, keď neboli otvorené, a kňaz žehná ľud: *Blahoslovenie Hospodne na vas.* Chór: *Amiň.* A nasleduje prepustenie, ktoré začína prvý diakon zvolaním: *Premúdrosť!*

3. Bez diakona

67. Kňaz v epitrachili a felóne otvára cárské dvere. Potom okiadza prestol zo štyroch strán a všetko ostatné, ako je uvedené vyššie (čl. 54). A obracajúc sa k cárskym dverám, polohlasne hovorí: *Hospodi, blahoslovi.*

68. Pri čítaní 103. žalmu kňaz zatvára cárské dvere, odkladá felón a len v epitrachili vychádza severnými dverami a pred cárskymi dverami číta večerné modlitby (svitlenové), tam spieva aj veľkú ekténiu.

Všetko ostatné sa koná tak, ako sa uvádza v poriadku večierne, s pomocou jedného diakona, lenže vozhlas všetkých ostatných ekténií kňaz vyhlasuje pred svätým stolom.

69. Po vozhlase: *Budi deržava carstvija tvojeho blahoslovena* vychádza kňaz s krížom v rukách cez severné dvere, alebo, ak je taký zvyk, cez cárské dvere; stadiaľ ide až do predsieni alebo na miesto blízko ku vchodu do chrámu. Chór a svieconosiči sa tiež poberú do predsieni. Kňaz berie kadidelnicu, okiadza sväté ikony, ak sú v predsieni, chór a prítomný ľud. Po skončení litijných stichír sám číta ekténiu, po skončení sa vracia do chrámu a pristupuje k tetrapodu, okiadza ho zo štyroch strán a až potom predstaveného. Všetko iné sa koná tak, ako sa povedalo o poriadku večierne so vsenočným s pomocou jedného diakona.

4. Pri spoločnom slúžení s kňazmi

70. Spoluslúžitelia konajú vchod a po ňom sa vracajú k prestolu, ako bolo povedané v predchádzajúcom výklade večierne bez vsenočného (čl. 51.).

Keď už urobili malú metániu, neodchádzajú, ale čakajú na litiju. Vozhlas: *Jako milostiv* vyhlasuje hlavný slúžiaci, iný - *Jako blah i celovikoľubec* - môže hovoriť prvý spolu slúžiaci, na to hlavný slúžiteľ: *Budi deržava carstvija tvojeho.*

71. Potom pri sprievode na litiju všetci robia pred svätou trapézou (svätým stolom) malú poklonu a vychádzajú - mladší vpredu- buď severnými, alebo ak je taký zvyk, cárskymi dverami, so spustenými felónmi a so spustenými rukami. V predsieni alebo na mieste blízkom ku vchodu do chrámu postavia sa do dvoch radov, jeden proti druhému, a hlavný slúžiteľ uprostred za všetkými, diakon alebo diakoni postavia sa vedľa neho.

Postavenie v predsieni

svieconosič		svieconosič
6		5
4		3
2		1
diakon(i)	hlavný slúžiteľ	diakon(i)

Keď okiadza len jeden diakon, keď pookiadzal ikony v predsieni, potom okiadza najprv hlavného slúžiteľa, potom spolu slúžiacich po pravej ruke a napokon tých, čo stoja po ľavej ruke hlavného slúžiteľa. Keď okiadzajú dvaja diakoni, každý okiadza tých, čo stoja na jeho strane. Keď nie je diakonov, hlavný slúžiaci okiadza spoluslúžiacich, začínajúc tými, čo stoja po jeho pravej strane.

Vozhlas: *Uslyši ny, Bože*, vyhlasuje hlavný slúžiteľ.

72. Pri svätení chleba sa spoluslúžiaci rozostavujú takto:

Pri svätení chleba

svieconosič	svieconosič
6	5
4	3
2	1
hlavný slúžiteľ	diakon

Po posvätení chleba odchádzajú všetci v podvojnóm rade - vpredu mladší - k ikonostasu a zastavia sa pred soleou. Celebrant pristupuje k cárskym dverám a žehná ľud slovami: *Blahoslovenie Hospodne na vas*. Po prepustení spoluslúžiaci, mladší vpredu, vracajú sa do svätyne a urobia malú poklonu pred prestolom a odchádzajú, potom sa zobliekajú z posvätných rúch.

73. Keď po večerni bezprostredne nasleduje utiereň, spoluslúžitelia po odložení posvätných rúch neodchádzajú zo svätyne, ostanú na kreslách v apside až do chvíle *Polyjeleja*.

IV. PORIADOK UTIERNE V NEDELE A SVIATKY

1. S jedným diakonom

74. Keď sa nekonalo vsenočné, utiereň sa začína takto:

Kňaz si berie vrchný odev (rjasu) epitrachil, ktorý požehná, predstúpi pred cárské dvere a začína: *Blahosloven Boh náš.* Chór: *Amiň. Sláva tebi, Bože náš, sláva tebi. Carju nebesnyj. Trisvjatoje. Presvjataja Trojce. Otče náš.* Kňaz: *Jako tvoje jest' carstvo.* Chór: *Amiň. Hospodi, pomiluj, 12 ráz. Sláva. I nyní. Prijdite, poklonimsja, tri razy.* A kňaz vchádza južnými dverami do svätyne, modlí sa modlitbu kadidla, berie kadidelnicu a okiadza prestol zo štyroch strán, zaprestolnú ikonu a iné ikony svätyne. Potom vychádza zo svätyne severnými dverami, pristupuje k cárskym dverám a pokloniac sa, okiadza ikony južnej strany ikonostasu, začínajúc od ikony Spasiteľa, ikony severnej strany začínajúc od ikony Bohorodičky, potom pravý i ľavý chór. Ľud okiadza alebo zo soley alebo prechádzajúc celým chrámom, kým chór sa modlí 19. žalm: *Uslyšit' ta Hospod'* a 20. žalm: *Hospodi, siloju tvojeju.* Keď chór začína *Trisvjatoje*, kňaz sa vracia k cárskym dverám, okiadza ich a po *Otče náš* hovorí: *Jako tvoje jest' carstvo* odchádza južnými dverami do svätyne, stane si pred svätú trapézu a po skončení troparov: *Spasi, Hospodi, ľudi tvoja* vyhlasuje ekténiu za občianskych predstaviteľov, či kráľov. Po vzhlas: *Jako milostiv* chór: *Amiň. Imenem Hospodnim blahoslovi, otče.* Kňaz vyhlasuje: *Sláva svjatij i jedinosuščnij.* Chór: *Amiň.* Čitateľ alebo kantor: *Slava vo vyšnich Bohu* tri razy s malými poklonami (metániami). Potom: *Hospodi, ustni moji otverzeši* dva razy a číta sa šesťžalmie.

76. Počas čítania šesťžalmia kňaz, stojaci pred svätou trapézou, začína čítať ranné modlitby: Po prvých troch žalmoch vyjde severnými dverami a stane si pred cárské dvere, ďalej sa modlí ranné modlitby. Po skončení žalmov odpovedá na česť, ktorú mu vzdá diakon, a vojdúc južnými dverami do svätyne, stane si pred svätú trapézu - prestol.

Pri konci šesťžalmia diakon, oblečený do sticharu a oráru, vychádza severnými dverami, vzdá úctu kňazovi a postaví sa na svoje miesto a spieva veľkú ekténiu. Kňaz spieva vzhlas: *Jako podobajet tebi.* Keď chór spieva *Boh Hospod'*, diakon hovorí stichy (verše) a po malej ekténii vracia sa južnými dverami do svätyne.

77. Po troparoch čitateľ číta príslušnú katizmu a po nej diakon pred cárskymi dverami malú ekténiu, a kňaz zaspieva vzhlas: *Jako tvoja deržava.* Potom čtec číta druhú prislúchajúcu katizmu a diakon druhú malú ekténiu, ktorú kňaz zakončí vzhlasom: *Jako blah.*

Po troparoch *Anhelskij sobor*, ak je nedeľa alebo po veličaniach, keď je sviatok, diakon znova číta malú ekténiu a kňaz spieva vzhlas: *Jako blahoslovisja.*

78. Po Stupňovej piesni sa otvárajú cárské dvere, diakon k nim pristúpi, hľadá smerom k ľudu a zvolá: *Voňmim!* Kňaz oblečený do felónu, žehná ľud: *Mir vsim!* Diakon: *Premúdrosť, voňmim!* A chór spieva prokimen. Diakon: *Hospodu pomolimsja.* Chór: *Hospodi, pomiluj.* A kňaz volá: *Jako svjat jesi, Bože náš.* Diakon okiadza prestol zo všetkých štyroch strán a všetko ostatné ako zvyčajne (pozri čl.13). Chór spieva: *Vsjakoje dychanije da chvalit Hospoda,* potom diakon hovorí obidva stichy (verše) a chór opakuje: *Vsjakoje dychanije da chvalit Hospoda.* Nato diakon volá: *I o spodobitisja nam.* Chór: *Hospodi, pomiluj* tri razy. Kňaz berie sv. evanjelium, vychádza pred cárské dvere, zastaví sa pred nimi na *solei* a kladie evanjelium na *analoj* a potom ho číta obrátený k ľudu. Diakon: *Premúdrosť, prosti, uslyšim svjataho evanhelija.* A kňaz požehná: *Mir vsim.* Chór: *I duchovi tvojemu.* Kňaz: *Ot (meno) svjataho jevanhelija čtenije.* Diakon: *Voňmim!* Kňaz číta utierňové evanjelium.

79. Po prečítaní kňaz zvrchu bozká zatvorenú knihu a nesie ju doprostred chrámu, kladie ju na tetrapod; sám sa však vracia cárskymi dverami do svätyne; pričom však diakon číta: *Voskresenije Christovo*, keď je nedeľa. Čitateľ (čtec) alebo kantor 50. žalm: *Pomiluj, mja Bože*.

Po stichire diakon na svojom zvyčajnom mieste číta: *Spasi, Bože, ľudi tvoja*. Chór: *Hospodi, pomiluj* 12 ráz a kňaz spieva vozhlas: *Milostiju i ščedrotami*. Chór: *Amiň* a začína sa kánon. Cárske dvere sa zatvárajú, ak nebolo vsenočné.

80. Keď bolo vsenočné, kňaz po vozhlase: *Milostiju* s krížom v rukách vychádza cárskymi dverami a diakon s olejom, posväteným na večerni, ako aj s myrovníkom (šetcom) severnými dverami a postaví sa po pravej strane tetrapodu. Tam kňaz maže olejom v znaku kríža čelá tých, čo prichádzajú pobožkať sv. evanjeliár. Po skončení myrovania sa vracajú do svätyne, kňaz cárskymi, a diakon južnými dverami, a zatvoriac cárské dvere kňaz odkladá felón.

81. Po tretej a šiestej piesni diakon spieva malú ekténiu buď pred cárskymi dverami alebo pri tetrapode, (ak sa myrovanie ešte neukončilo) a kňaz vyhlasuje vozhlas buď zo svätyne alebo od tetrapodu. Po odspievaní *katabázy* ôsmej piesne diakon berie kadidelnicu, stane si pred ikonu Bohorodičky a zvolá: *Bohorodicu i Mater svita v pisnech vozveličim*. A vrátiac sa južnými dverami do svätyne, okiada prestol zo štyroch strán i všetko iné, ako je predpísané (pozri čl. 33).

Po deviatej piesni a po *Dostojno jest*, ktoré recituje chór, ak nie je nedeľa, a ak je nedeľa alebo sviatok, po odspievaní *irmosu* diakon spieva na svojom mieste malú ekténiu. Kňaz vyhlasuje: *Jako tebe, chvalat*. Chór spieva *svitlen*.

82. Po stichirách na *Chvalite* počas *Slava* diakon otvára cárské dvere. Kňaz vo felóne si stane pred prestol; po jeho pravej strane stojí diakon, po zakončení poslednej stichiry kňaz obrátený na východ hlasne zvolá: *Sláva tebi pokazavšemu nam svit*. Hneď sa spieva Veľké slávoslovie. Potom sa podľa zvyku zaspieva taktiež tropar. Kňaz s diakonom, ktorý ide pred ním, odnáša sväté evanjelium z tetrapodu do svätyne a kladie ho na svätú trapézu.

83. Potom si diakon stane na svoje zvyčajné miesto a spieva ekténiu: *Pomiluj nas, Bože, a Ispolnim*. Kňaz žehná ľud a hovorí: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Diakon: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*. Chór: *Tebi, Hospodi*. A kňaz potichu recituje modlitbu: *Hospodi svjatyj*, potom vyhlasuje: *Tvoje bo jest*. Nasleduje prepustenie, ktoré začína diakon: *Premúdrosť* (pozri čl. 36).

84. Po prepustení čitateľ či kantor ihneď číta Čas prvý: *Prijdite, poklonimsja* tri razy a žalmy. Po *Otče náš* kňaz v epitrachile: *Jako tvoje jest cárstvo*. Čitateľ kondák a 40 ráz *Hospodi, pomiluj*. Kňaz vychádza zo svätyne severnými dverami a pred cárskymi dverami, obrátený tvárou na východ, nahlas číta: *Iže na svjakoje vremja*. Čitateľ *Hospodi, pomiluj* tri razy. *Sláva, I nyni, Čestnijšuju Cheruvim. Imenem Hospodnim blahoslovi otče*. Kňaz: *Bože, uščedri ny i blahoslovi ny*. Čtec: *Amiň*. Kňaz číta modlitbu *Christe, svite istinnyj. Slava tebi, Christe Bože*. Čitateľ *Slava, I nyni. Hospodi pomiluj* (tri razy). *Blahoslovi*. Kňaz koná malé prepustenie, vracia sa do svätyne a odkladá epitrachil.

2. S dvomi diakonmi

85. Ku koncu šestžalmia prvý diakon vychádza severnými dverami a hovorí veľkú ekténiu, ako aj stichy (verše) na *Boh Hospod* a po malej poklone sa vracia do svätyne južnými dverami. Po prvej katizme druhý diakon a po druhej katizme prvý diakon taktiež spieva malú ekténiu. Po troparoch *Anhelskij sobor* alebo po *Veličaniach* druhý diakon takým istým spôsobom spieva malú ekténiu.

Po stupňovej piesni prvý diakon volá *Voňmim!* Kňaz *Mir vsim!* Druhý diakon: *Premúdrosť, voňmim!* Prvý diakon: *Hospodu pomolimsja*. Obidvaja okiadzajú prestol, ikonostas, chóry a ľud, ako je to určené pri večerni s pomocou dvoch diakonov. Na *Vsjakoje dychanie da chvalit Hospoda* prvý diakon hovorí prvý verš a druhý diakon druhý. Prvý diakon: *I o spodobitisja nam*. A opäť: *Premúdrosť, prosti, uslyšim svjataho jevanhelija*. Druhý diakon: *Voňmim!* Prvý diakon číta: *Voskresenije Christovo*, keď je nedeľa, a po stichire druhý diakon *Spasi, Bože, ľudí tvoja*.

86. Na myrovanie veriacich vychádza s kňazom prvý diakon a druhý diakon spieva po tretej piesni a taktiež po šiestej piesni malú ekténiu. Po *katabáze* ôsmej piesne prvý diakon berie kadidelnicu, vychádza severnými dverami, postaví sa pred ikonu Bohorodičky a zvolá: *Bohorodicu i Mater svita*. Potom sa vracia južnými dverami do svätyne a spolu s druhým diakonom okiadza prestol a všetko ostatné, ako to už bolo prv uvedené (pozri čl. 39), a po okiadzani sa vracajú do svätyne, prvý diakon južnými a druhý diakon severnými dverami. Po deviatej piesni prvý diakon spieva melú ekténiu.

87. Po stichirách na *Chvalite* otvárajú sa cárske dvere. Prvý diakon sa postaví pred prestol z pravej strany kňaza a druhý diakon z ľavej; po slávosloví všetci urobia malú poklonu a idú k tetrapodu, kňaz berie sv. evanjelium a s diakonom sa vracia do svätyne.

88. Potom diakoni vychádzajú a prvý diakon spieva prvú ekténiu: *Pomiluj nas, Bože*, a druhý diakon: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*. A nasleduje prepustenie, ktorý začína prvý diakon slovami: *Premúdrosť!*

3. Bez diakona

89. Kňaz, ktorý slúži utiereň bez diakona, robí a hovorí všetko, čo náležé diakonovi, majúc na zreteli tieto veci:

90. Po skončení šest'žalmia nevracia sa do svätyne, ale zostáva stáť pred cáorskými dverami, spieva veľkú ekténiu s vozhlasom Jako podobajet. Taktiež keď chór spieva *Boh Hospod'*, kňaz hovorí verše - stichy. Po ich skončení urobí malú poklonu a južnými dverami sa vracia do svätyne.

Treba poznamenať, že ak kňaz nemá dost' času na prečítanie všetkých utiereňových modlitieb pred ikonostasom, môže ich dokončiť v svätyni, počas čítania kathizmy. Po prokimenie kňaz sám hovorí: *Hospodu pomolimsja*, hovorí stichy (verše) na *Vsjakoje dychanije da chvalit Hospoda*, pred čítaním evanjelia vyzýva *Voňmim* a po evanjeliu hovorí *Voskresenije Christovo...*

Po tretej a šiestej piesni kánonu spieva male ekténiu a vozhlasy od prestola, alebo z miesta kde udeľoval myrovanie. Po skončení myrovania sa vracia cáorskými dverami do svätyne a zoblíka si felón.

91. Po katavásii ôsmej piesne vychádza severnými dverami, postaví sa pred ikonu Bohorodičky a zvolá: *Bohorodicu i Mater svita ...*, potom okiadza podľa predpisu (pozri čl. 33). Po okiadzani sa vracia južnými dverami do svätyne, spieva malú ekténiu a vozhlas.

92. Po stichirách na *Chvalite*, na *Sláva* oblieka si felón, otvorí cárske dvere a po poslednej stichire (verši) zvolá: *Sláva tebi pokazavšemu nam svit..* Ostatné sa koná ako to už bolo povedané (pozri čl. 82-83).

93. Po prepustení kňaz zatvára cárske dvere, zoblíka si felón a a číta sa čas prvý:

4. Pri spoločnom slúžení s kňazmi

94. Spoluslúžiaci kňazi v párnom počte berú na rjasu epitrachil a felón počas čítania katzimy a stoja po bokoch svätej trapézy ako na večierni (pozri čl. 50). Pri spievaní *Polyjeleja* vychádzajú všetci po malej poklone cárskymi dverami, spustia felón a spustia ruky dolu, napred idú mladší. Dvaja prví nesú ikonu sviatku alebo svätého, ak už predtým nebola položená na ľavú stranu tetrapodu medzi obidvoma chórmami, a kladú ju na tetrapod; všetci s postavia po bokoch tetrapodu do dvoch radov, jeden proti druhému, a hlavný slúžiaci stojí uprostred pred tetrapodom, po jeho pravej ruke je diakon.

95. Vtedy všetci spievajú *Veličanie*. Keď chór opakuje veličanie, kňaz, pred ktorým ide diakon s rozsvietenou sviečkou, zo štyroch strán okiadza ikonu sviatku, alebo svätého na tetrapode, svätý stôl, svätýňu, ikonostas, spolu slúžiacich kňazov, obidva chóry, ľud a ešte raz ikonu sviatku, ale len spredu. No ak sa zvyčajné okiadzanie koná pred evanjeliom, vtedy počas *Veličajem ta* kňaz okiadza iba ikonu. Chór: *Slava* a znovu: *Veličajem ta*. Nakoniec slúžiaci s spoluslúžiaci ešte raz spievajú *Veličanie*.

Postavenie počas Veličania

svieconosič	svieconosič
6	5
4	3
2	1
slúžiaci	diakon

96. Po veličanii všetci – mladší vpred – vracajú sa cárskymi dverami do svätyně pred prestol. Po evanjeliu všetci urobia malú poklonu, odchádzajú a odkladajú zo seba rúcha.

5. PORIADOK BOŽSKEJ LITURGIE SV. JÁNA ZLATOÚSTEHO A SV. BAZILA VELKÉHO

1. S jedným diakonom

97. Podľa prastarého zvyku východnej cirkvi na tom istom prestole možno slúžiť za deň len jednu sv. liturgiu. Avšak od tohto pravidla možno sa odchýliť, keď treba na ošoh veriacich Božiu liturgiu opakovať. Keď je vo farnosti jedna alebo viaceré cerkvi, vtedy slávnostnejšia sv. liturgia sa koná v hlavnej svätyni, ostatné liturgie treba slúžiť radšej v iných svätyniach.

98. Eucharistický chlieb nemusí byť bezpodmienečne upečený toho istého dňa, v ktorom sa prináša presvätá obeta; raz upečený chlieb možno uchovať na niekoľko dní a používať ho pri viacerých liturgiách, ak len sa nad nim a nad čiastočkami zachovajú všetky obrady proskomídie, totiž, keď sa chlieb krája, pričom sa vyberá ahnec a čiastočky podľa predpisov. Taktiež nie je nevyhnutné používať vždy päť prosfor, ale ahnec a všetky čiastočky možno vybrať z jedného a z toho istého chleba. Zvyk používať päť prosfor možno uplatňovať, ak sa to už vzilo, pri slúžení slávnostnejších liturgií.

99. Kňaz, ktorý chce vykonať sväté tajomstvo, je povinný predovšetkým zmieriť sa so všetkými a nemať nič proti nikomu, podľa možnosti chrániť svoje srdce pred zlými myšlienkami a už v predvečer byť zdržanlivý a zachovať pôst až do času svätej služby a pripraviť sa modlitbami na prinášanie sv. obety.

100. V predpísanom čase kňaz ide do chrámu a spolu s diakonom urobí pred cárskymi dverami tri poklony smerom na východ.

Potom diakon hovorí stíšeným hlasom: *Blahoslovi, vладыko*. Kňaz: *Blahosloven Boh naš*. Diakon: *Амиѣ*. Diakon začína hovoriť: *Slava tebi, Bože naš. Carju nebesnyj. Svjatyj Bože tri razy. Slava I nyní. Hospodi pomiluj tri razy. Slava. I nyní. Otče naš*. Kňaz: *Jako tvoje jest carstvo*. Diakon: *Амиѣ*. Potom hovoria spolu: *Pomiluj nas, Hospodi, pomiluj nas. Slava, Hospodi, pomiluj nas. I nyní. Miloserdija dveri*.

I prístupujú k ikone Spasiteľa, vzdajú česť malou poklonou – metániou a pobožkajú ju, hovoria: *Преčистому образу твоему*. Nato urobia poklonu pred cárskymi dverami a takým istým spôsobom vzdajú česť a pobožkajú ikonu Bohorodičky, hovoria tropar: *Miloserdija sušči istočnik*.

101. Potom sa kňaz i diakon vrátia pred cárské dvere, sklonia hlavu a kňaz hovorí modlitbu: *Hospodi, nizposli ruku tvoju*. Po nej sa kňaz i diakon poklonia pravému i ľavému chóru a odchádzajúc do svätyně, kňaz južnými a diakon severnými dverami, hovoria: *Vnidu v dom Tvoj*.

102. Keď vošli do svätyně, urobia pred svätou trapézou tri malé poklony (metánia) a pobožkajú – kňaz evanjelium a diakon svätú trapézu a keď je taký zvyk, obidvaja aj príručný kríž na prestole. Keď prídu na miesto, kde sa nachádzajú posvätné rúcha, každý z nich berie do rúk svoj stichár a robiac tri malé metanie smerom k východu, hovoria každý pre seba: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*.

103. Tu diakon prístupuje ku kňazovi a držiac v pravej ruke stichár s orárom a nárúkavníkmi, skloní hlavu a hovorí: *Blahoslovi, vладыko*. Kňaz žehná a povie: *Blahosloven Boh naš*. Diakon: *Амиѣ*.

104. Tu diakon odchádza a na nejakom mieste vo svätyni obliekajúc sa do stichára, takto sa modlí: *Vozradujetsja duša moja*, bozká orár a kladie narukávník na pravú ruku, hovorí: *Desnica tvoja*, a na ľavú: *Ruci tvoji*. Potom odchádzajú k predloženiu - k žertveníku, rozkladajú iliton, postaví diskos na ľavú stranu a čašu na pravú stranu, pripraví si taktiež kopiju, hviezdicu, prikrývku či pokrývadla a utierky používané pri prinášaní svätej obety.

105. Kňaz sa oblieka v pravej časti oltárneho priestoru takto: Vezme stichár do ľavej ruky, smerom na východ robí tri malé metánie, ako je uvedené vyššie a žehnajúc ho, hovorí: Blahoslaven Boh náš, potom si ho oblieka a hovorí: *Vozradujetsja duša moja*. Keď vzal epitrachil a požehnal ho, berie ho na seba so slovami: *Blahosloven Boh, izlivajaj blahodat' svoju*. Keď vzal pás, opáše sa ním a hovorí: *Blahosloven Boh, prepojasujaj mja*. Keď si naťahuje narukávníky na ruky, hovorí pri pravej ruke: *Desnica tvoja* a pri ľavej ruke: *Ruci tvoji* potom si berie nabaderník, ak ho nosí, požehná ho, pobožká a zavesí si ho nad pravé koleno, hovoriac: *Prepojaši meč tvoj*. Potom berie a žehná felón, pobožká ho a hovorí: *Svjaščenci tvoji, Hospodi*.

106. Obliekať sa možno aj v sakristii.

107. Takto oblečení do posvätných rúch kňaz i diakon prístupia k predloženiu (žertveníku), kde si umývajú ruky, hovoria: *Umyju v nepovinných*.

108. Nakoniec pred žertveníkom robia tri malé metánie a hovoria: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu. Iskupil ny jesi*. A diakon hovorí: *Blahoslovi, vladyko*. Kňaz začína: *Blahosloven Boh náš*. Diakon: *Amiň*.

Potom kňaz berie do ľavej ruky prosforu a do pravej ruky posvätnú kopiju a tri razy robí znak kríža nad pečaťou prosfory a tri razy hovorí: *Vo vospominanie Hospoda i Boha* a ihneď vbodne kopiju do pravej strany pečate, krája prosforu a hovorí: *Jako ovča na zakolenie vedesja*. A do ľavej strany: *I jako ahnec neporočen*. Do hornej strany pečate: *Vo smireniji jeho*. A do dolnej: *Rod že jeho*. Diakon, sa zbožne pozerá na toto tajomstvo, za každým krájaním hovorí: *Hospodu pomolimsja*, držiac pritom orár v pravej ruke. Potom povie: *Vozmi, vladyko*. A kňaz, vbodnúc posvätnú kopiju na spodku pravého boku svätého chleba, vyníma posvätný chlieb a hovorí: *Jako vzemletsja od zemli život jeho*. A postaví ho naznak na posvätnom diskose po výzve diakona: *Požri, vladyko*, zarezáva do neho v znaku kríža, hovoriac: *Žretsja Ahnec Božij*. Tu obracia chlieb na druhú stranu, ktorá má pečatný kríž. Diakon povie: *Probodi, vladyko*. Kňaz prebodne kopijou posvätný chlieb v hornom ľavom rohu, kde sú vytlačené písmená IC a hovorí: *Jedin od vojin*.

109. Diakon berie nádobky s vínom a vodou a hovorí kňazovi: *Blahoslovi, vladyko*. Po požehnaní vlieva víno s trochou vody do posvätnéj čaše; robí to kňaz alebo diakon v súlade s pravoplatnými predpismi.

110. Tu kňaz berie do ruky druhú prosforu – ak však druhej alebo ďalších prosfor niet, dokončí predpísané liturgické úkony na jednej prosfore a hovorí: *V čest' i pamjať*. Vyberie čiastočku, položí ju z ľavej strany posvätného chleba blízko k jeho stredu a povie: *Predsta Carica*.

111. Potom vezme tretiu prosforu a hovorí: *Čestnych, nebesnych*, vyberie prvú časticu, položí ju z pravej strany posvätného chleba, začínajúc tak prvý rad. Potom hovorí: *Čestnaho slavnago proroka, predteči* a vybratú časticu kladie pod prvú. Potom znova hovorí: *Svjatych slavných* a kladie tretiu časticu pod druhú, zakončujúc tak prvý rad. Potom hovorí: *Iže vo svjatyh otec našich* a vybratú štvrtú časticu kladie vedľa prvej, začínajúc tak druhý rad. Potom znova hovorí: *Svjataho apostola, pervomučenika* a vybratú piatu časticu kladie pod prvú, ktorou sa začal druhý rad. Potom hovorí: *Prepodobnych i bohonosnych*, a tak, vyberúc šiestu časticu, položí ju pod druhú, aby zavšíl druhý

rad. Potom zas hovorí: *Svjatych i čudotvorcev bezsrebrenik*. A vybratú siedmu časticu kladie hore, začínajúc tak tretí rad. Potom znova povie: *Svjatych i pravednych bohootec* a kladie ôsmu časticu pod prvú v treťom rade. Vyberá aj deviatu časticu a hovorí: *Svjataho (meno) i vsich svjatych* a kladie ju na koniec tretieho radu, a tak ho uzatvára.

112. Potom berie štvrtú prosforu a hovorí: *Pomjani, Vladyko čelovikoľubče, svjatijšaho*, a vybratu časticu kladie pod posvätný chlieb. Potom pripomína podľa mena živých, ktorých chce, a pri každom mene berie jednu čiastočku so slovami: *Pomjani, Hospodi (meno)*.

113. Nakoniec berie piatu prosforu, spomína biskupa, ktorý ho vysvätil a menovite zosnutých, ktorých chce, pri každom mene berie časticu a hovorí: *Pomjani, Hospodi (meno)*. Potom hovorí: *I vsich v nadeždi voskresenija* a vybere časticu. Potom povie: *Pomjani, Hospodi, po mnohym ščedrotam tvojim* a vyberie časticu. Treba poznamenať, že tu možno dodať aj iné častice za živých a za zosnutých až do veľkého vchodu.

114. Častice na diskose pod svätým chlebom urovná tak, aby boli pohromade a aby ani jedna z nich nespada.

115. Diakon berie kadidelnicu, naloží kadidlo a hovorí kňazovi: *Blahoslovi, vладыko*. A hneď znova povie: *Hospodu pomolimsja*. Kňaz požehná kadidlo a hovorí modlitbu kadidla: *Kadidlo tebi prinosim*.

Diakon: *Hospodu pomolimsja*. Kňaz okadí nad kadidelnicou hviezdu, postaví nad svätý chlieb a hovorí: *I prišedše zvizda*.

Diakon: *Hospodu pomolimsja*. Kňaz taktiež okadí prvé pokrývadlo, pokryje ním svätý chlieb a diskos a hovorí: *Hospod' vocarisja*.

Diakon: *Hospodu pomolimsja. Pokryj, vладыko*. Kňaz tým istým spôsobom okadí druhé pokrývadlo, pokryje ním svätú čašu a hovorí: *Pokryj nebesa*.

Diakon: *Hospodu pomolimsja. Pokryj, vладыko*. Kňaz tak isto okadí tretie pokrývadlo, tzv. aer – vzduch, pokryje ním diskos a čašu a hovorí: *Pokryj nas krovom*. Potom kňaz vezme kadidelnicu, okadí žertveník, skloní sa spolu s diakonom a hovorí: *Blahosloven Boh naš*. A diakon odpovedá: *Vsehda, nyini i prisno*. Kňaz odovzdá kadidelnicu diakonovi alebo hneď alebo až po modlitbe predloženia.

116. Vtedy diakon hovorí: *O predloženych čestnych darich*. A kňaz sa modlí modlitbu predloženia, pričom nerobí nijaký znak žehnania: *Bože, Bože naš*. A potom nasleduje prepustenie: *Slava tebi, Christe Bože*. Diakon: *Slava. I nyini. Hospodi pomiluj tri razy. Blahoslovi*.

Keď je nedeľa, kňaz hovorí prepustenie takto: *Voskresyj iz mertvych*. Ak nie je nedeľa, takto: *Christos istinnyj Boh naš*. Diakon: *Amiň*.

117. Po prepustení preskomidie kňaz predstúpi pred svätú trapézu (svätý stôl) a okiadza žertveník na spôsob kríža, potom svätý stôl zo štyroch strán, potichu hovoriac: *Vo hrobi a 50. žalm*, potom okiadza zaprestolnú ikonu. Nato vychádza zo svätyne severnými dvermi, príde pred cárské dvere, ukloní sa pred nimi, okiadza ikonu južnej strany ikonostasu, začínajúc od ikony Spasiteľa, potom ikony severnej strany, začínajúc od ikony Bohorodičky, a napokon pravý a ľavý chór. Veriacich okiadza alebo zo soley, alebo keď je taký zvyk, prechádza cerkvou až po vchod do cerkvi. Potom sa vráti severnými dverami do svätyne, ešte raz okadí prestol len spredu a taktiež aj služiacého kňaza.

118. Potom odovzdá kadidelnicu cerkovníkovi a sám si stane po pravej strane kňaza. Spolu s kňazom pred svätým oltárom hovorí: *Carju nebesnyj*. Potom robiac tri malé poklony, hovorí: *Slava vo*

vyšných Bohu, dva razy, *Hospodi ustni moji otverzeši*, raz. Potom pobozkajú: kňaz evanjelium a diakon svätú trapézu.

Potom diakon skloní hlavu pre kňazom a držiak tromi prstami pravej ruky orár, hovorí: *Vremja ježe sotvoriti Hospodevi*. Kňaz ho žehná svätým krížom a hovorí: *Blahosloven Boh náš* a diakon: *Pomolisja o mni, vladyko*. Kňaz: *Da ispraviti Hospod' stopy tvoja*. A diakon znovu: *Pomjani mňa, vladyko svjatyj*. Kňaz: *Da pomjanet ťa Hospod' Boh*. Diakon: *Amiň*.

Diakon urobí malú poklonu a držiak prvými tromi prstami pravej ruky orár, vychádza severnými dverami, lebo cárské dvere sú až po vchod zavreté. Postaví sa na svoje miesto pred cárské dvere, zbožne urobí tri malé poklony a potichu hovorí: *Hospodi, ustni moji otverzeši*. Potom pravou rukou zdvíha koniec orára a hlasno zvolá: *Blahoslovi, vladyko*.

119. A kňaz, stojac uprostred pred svätou trapézou a robiac nad ňou znak kríža svätým evanjeliom, hlasnejšie začína: *Blahosloveno carstvo*. Chór: *Amiň*. Diakon spieva veľkú ekténiu: *Mirom Hospodu pomolimsja*. A kňaz sa potichu modlí modlitbu prvej antifóny: *Hospodi, Bože náš*. Zvolanie: *Jako podobajet tebi*. Chór: *Amiň*.

Speváci spievajú prvú antifónu alebo prvý izobraziteľný žalm. Diakon urobí malú metániu, odchádza zo svojho miesta a postaví sa pred ikonu Spasiteľa, držiak orár tromi prstami pravej ruky.

120. Po skončení antifóny sa diakon vráti na svoje miesto, urobí malú poklonu a hovorí: *Paki i paki*. A kňaz sa potichu modlí modlitbu druhej antifóny: *Hospodi, Bože náš, spasi ľudi tvoja*. Zvolanie: *Jako tvoja deržava*. Chór: *Amiň*.

Speváci spievajú druhú antifónu alebo izobraziteľný žalm. Diakon robí to isté ako po prvej antifóne, lenže sa postaví pred ikonu bohorodičky. Po druhej antifóne chór spieva: *Slava. I nyní. Jedinorodnyj Syne*. Kňaz nehovorí nič a na voplotivisja nerobí poklonu.

121. Potom sa diakon znova vráti na zvyčajné miesto a spieva: *Paki i paki*. A kňaz sa potichu modlí modlitbu tretej antifóny: *Iže obščija sija*. Zvolanie: *Jako blah*. Chór: *Amiň*. Diakon sa vracia do svätyne južnými dverami. Potom sa otvárajú cárské dvere.

122. Speváci spievajú tretiu antifónu alebo, keď je nedeľa blaženstvá. Keď speváci dôjdu k *Slava*, kňaz i diakon, ktorí stoja pred svätou trapézou, robia tri malé poklony. Vtedy kňaz vezme sväté evanjelium a podá ho diakonovi, spúšťa felón, z pravej strany obídu obaja svätú trapézu, vyjdú severnými dverami – pred nimi idú svieconosiči – a robia malý vchod. Keď prídu k cárskym dverám, svieconosiči sa postaví na protiahlé strany, jeden vedľa ikony Bohorodičky a druhý vedľa ikony Spasiteľa, kňaz sa postaví uprostred a diakon trochu dopredu pred ním po pravej strane; obidvaja sklonia hlavu a diakon tichým hlasom hovorí: *Hospodu pomolimsja*, a kňaz sa potichu modlí modlitbu vchodu: *Vladyko Hospodi Bože náš*.

Po skončení modlitby diakon drží tromi prstami orár, ukazuje pravou rukou na východ a tichým hlasom hovorí kňazovi: *Blahoslovi, vladyko, svjatyj vchod*. Kňaz žehná smerom na východ a hovorí: *Blahosloven vchod*. Tu diakon podá kňazovi sväté evanjelium na pobozkanie. Keď sa skončí posledný verš antifóny alebo blaženstiev, diakon sa postaví doprostred a stojac pred kňazom pozdvihuje trochu ruky a ukazuje sv. evanjelium, nahlas volá: *Premudrost' prostii* Potom vojde do svätyne a diakon kladie sv. evanjelium na oltár. Svieconosiči urobiac spolu poklonu pred cárskymi dverami, vracajú sa na svoje miesto. Speváci spievajú: *Prijdite, poklonimsja*, keď je nedeľa aj: *Voskresyj iz mértvych*. Potom nasledujú zvyčajné trojary.

123. Kňaz sa potichu modlí modlitbu k Trojsvätému: *Bože svjatyj*. Keď speváci dôjdu k poslednému trojaru, diakon skloní hlavu pred kňazom a držiak v rukách tromi prstami orár, hovorí: *Blahoslovi, vladyko, vremja Trisvjataho*. Kňaz ho požehná a vyhlasuje: *Jako svjat jesi, Bože náš*.

Diakon odchádza do svätých dverí a obrátený k ľudu s pozdvihnutým koncom orára v troch prstoch pravej ruky nahlas volá: *I vo viki vikov*. Chór: *Amiň*.

Počas spevu Trojsvätého aj kňaz aj diakon ho odriekajú, robiac taktiež tri malé metánie pred svätou trapézou.

124. Potom diakon hovorí kňazovi: *Poveli, vladyko*. A odchádzajú k hornému sedadlu. Kňaz po ceste hovorí: *Blahosloven hrjadyj*. Diakon *Blahoslovi, vladyko*. A kňaz: *Blahosloven jesi na prestoli*. Požehná horné sedadlo. Treba poznamenať, že kňaz nemá vystúpať pred horné sedadlo, ani na ňom sedieť, má sedieť z južnej strany samého horného sedadla.

125. Po skončení Trojsvätého diakon pristupuje k svätým dverám a držiac tromi prstami pravej ruky pozdvihnutý orár, volá: *Voňmim!* A kňaz žehná ľud a hovorí: *Mir vsim!* A diakon znovu: *Premúdrost', voňmim!* a vracia sa späť ku kňazovi. Chór spieva prokimen – Dávidov žalm. Potom diakon: *Premudrost'!* A čitateľ, oblečený do stichára stojí uprostred chrámu pred soleou a číta zahlavie z Apoštola: *Dijanij*. A diakon znova: *Voňmim!* Po skončení čítania z Apoštola kňaz hovorí: *Mir ti*. Diakon: *Premudrost', voňmim!* Chór: *Alilúja* so stichmi - veršami.

126. Počas spievania *Alilúja* diakon vezme kadidelnicu, naloží kadidlo, pristúpi ku kňazovi a hovorí: *Blahoslovi vladyko, kadidlo*. Keď dostal od kňaza požehnanie slovami: *Blahosloven Boh*, okiada dookola svätú trapézu, celú svätyňu, kňaza, ikony svätyne, ikony ikonostasu, obidva chóry a ľud. Kňaz stojí pred svätou trapézou, potichu sa modlí modlitbu pred evanjeliom: *Vozsijaj v serdcach našich*. Diakon odovzdá kadidelnicu, pristúpi ku kňazovi, skloní pred ním hlavu a držiac v prstoch orár ukazuje na svätý evanjeliár na nahlas volá: *Blahoslovi, vladyko, blahosloviteľa svjataho Apostola*. Kňaz ho žehná a vyhlasuje: *Boh molitvami* a odovzdá mu svätý evanjeliár. Diakon odpovedá: *Amiň*. A pokloniac sa posvätemu evanjeliu, berie ho a vychádza svätými dverami – a stane si na ambón alebo neďaleko od svätých dverí na označenom mieste a tam kladie svätý evanjeliár na analog a číta ho obrátený k ľudu.

Kňaz stojí pred prestolom a pozerajúc na západ, volá: *Premudrost', prosti, uslyšim svjataho jevanhelija*. Potom žehná: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Diakon: *Ot (meno) svjataho jevanhelija čtenije*. Chór: *Slava tebi, Hospodi, slava tebi*. Kňaz: *Voňmim*.

Po prečítaní svätého evanjelia kňaz hovorí diakonovi: *Mir ti, blahovistvujuščemu*. Chór: *Slava tebi, Hospodi, slava tebi*. Diakon prichádza až k cárskym dverám a odovzdá kňazovi zavretý evanjeliár. Kňaz pobozká svätý evanjeliár a postaví ho naprostred prestola pred kivot (bohostánok) prípadne ho položí na pravú stranu svätej trapézy. A cárské dvere sa znova zatvárajú.

127. Diakon sa postaví na zvyčajné miesto a začína: *Rcem vsi*. Kňaz sa modlí tichú modlitbu: *Hospodi, Bože náš*. Zvolanie: *Jako milostiv*. Chór: *Amiň*. Potom diakon: *Pomolitesja, ohlašenniji*. Kňaz sa potichu modlí za katechumenov: *Hospodi Bože náš*. Zvolanie: *Da i tiji s nami*. Chór: *Amiň*. A kňaz rozprestiera iliton. Diakon vyhlasuje: *Jelici ohlašenniji izidite, ohlašenniji izidite: Jelici ohlašenniji, izidite: Da nikto od ohlašennyh, jelici virniji*.

128. Kňaz sa potichu modlí prvú modlitbu veriacich: *Blahodarim ťa*.

Diakon: *Zastupi, spasi, pomiluj*. Chór: *Hospodi, pomiluj*.

Diakon: *Premúdrost'!* Zvolanie: *Jako podobajet tebi*. Chór: *Amiň*.

Diakon: *Paki i paki*. Kňaz sa potichu modlí druhú modlitbu veriacich: *Paki i mnohaždi*.

Diakon: *Zastupi, spasi, pomiluj*. Chór: *Hospodi, pomiluj*. Diakon: *Premúdrost'!* a vojde do svätyne južnými dverami.

Kňaz, neobracajúc sa k ľudu, vyhlasuje: *Jako da pod deržavoju tvojeju*. Chór: *Amiň*.

I otvárajú sa cárské dvere.

129. Počas spevu Cherubínskej piesne diakon berie kadidelnicu, naloží do nej kadidlo, pristúpi ku kňazovi a hovorí: *Blahoslovi, vladyko, kadidlo, prijme požehnanie: Blahosloven Boh* a modlí sa *50. žalm* a okiada dookola prestol, zaprestolnú ikonu, žertveník, ikony ikonostasu, obidva chóry a ľud. Nakoniec sa južnými dverami vráti k prestolu a okadí kňaza. A kňaz pozdvihne ruky hore a potichu sa modlí modlitbu: *Niktože dostojin.*

Po okiadaní si diakon stane z pravej strany kňaza a drží kadidelnicu prsteníkom ľavej ruky. A kňaz spolu s diakonom pozdvihnú ruky hore a hovoria Cherubínsku pieseň tri razy a zakaždým urobia malú poklonu.

Potom, kde je taký zvyk, kňaz i diakon bozkajú svätú trapézu, a ak chcú aj príručný kríž, nato idú priamo, diakon vpredu, k proskomídičnému stolu - žertveníku, tam kňaz preberie kadidelnicu, okiada krížom sväté dary a potichu sa modlí: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*, odovzdá kadidelnicu diakonovi, ktorý ju drží jedným prstom pravej ruky. Potom hovorí kňazovi: *Vozmi, vladyko.* A kňaz berie veľké pokrývadlo nazývané aer, vozduch, kladie ho na ľavé plece diakona so slovami: *Vozdvižite ruky vaša.*

Nato kňaz berie svätý diskos pokrytý malým pokrývadlom, opatrne a zbožne ho stavia na hlavu diakona a diakon, držiac koniec orára v ľavej ruke, drží diskos obidvoma rukami na hlave. Kňaz však berie do rúk čašu prikrytú malým pokrývadlom a drží ju pred sebou; tak obidvaja vychádzajú severnými dverami a pred nimi idú svieconosiči. Svieconosiči prídu až k cárskym dverám a postavia sa po obidvoch stranách.

Keď diakon vychádza, volá: *Vsich vas* a vchádza cárskymi dverami do svätyne, kde po pravej strane očakáva kňaza. Po diakonovi kňaz vyhlasuje: *Svjatijšaho, vselenskaho* a pred cárskymi dverami vyhlasuje: *Vsich vas* a obracia sa k ľudu, nakoniec vchádza do svätyne. Chór: *Amiň* a spieva: *Jako da Carja vsich podimen.*

130. Kňaz vstupuje cárskymi dverami k prestolu, dá svätú čašu na prestol, taktiež berie svätý diskos od diakona a dá ho na prestol z ľavej strany od čaše. Potom sníme malé pokrývadlá z diskosu a čaše a kladie ich na prestol. Veľkým pokrývadlom nazvaným aer, vozduch, ktoré sníme z diakonovho pleca, okadí ho nad kadidelnicou, pokrýva sväté dary a hovorí: *Blahoobraznyj Josif.* Potom vezme kadidelnicu z rúk diakona, okadí sväté dary v podobe kríža a so slovami: *Ublaži, Hospodi.* Počas tejto modlitby sa zatvárajú cárské dvere a svieconosiči, ktorí spolu urobili poklonu pred cárskymi dverami, odchádzajú na svoje miesta.

131. Keď kňaz odovzdá kadidelnicu, spúšťa felón a nakloniac hlavu, hovorí diakonovi: *Pomjani mja, brate i sosluzitelu.* A diakon mu odpovedá: *Da pomjanet Hospod' Boh svjaščennstvo tvoje.* Kňaz na to: *Pomolisja o mni sosluzitelu moj.* Diakon, skloniac hlavu, s orárom v troch prstoch ruky, hovorí kňazovi: *Duch Svjatyj najdet na ta.* Kňaz: *Tojže Duch.* Vtedy diakon hovorí kňazovi: *Pomjani mňa, vladyko svjatyj.* Kňaz: *Da pomjanet ta Hospod' Boh.* Diakon: *Amiň.*

132. Diakon sa ukloní pred kňazom, vychádza severnými dverami a postaví sa na zvyčajnom mieste pred ikonostasom a spieva: *Ispolnim.* Kňaz potichu číta modlitbu obetovania po postavení Božích darov na svätú trapézu: *Hospodi, Bože vsederžitelu.* Zvolanie: *ščedrotami.* Chór: *Amiň.* Kňaz sa obracia k ľudu a žehná: *Mir vsim.* Chór: *I duchovi tvojemu.* Diakon: *Vozľubim druh druha.*

Kňaz robí tri malé poklony a potichu tri razy hovorí: *Vozľubľu ta Hospodi* a pobožká sväté dary tak, ako sú zakryté, najprv svätý diskos, potom čašu a nakoniec okraj prestola pred sebou. Diakon však robí tri malé metánie na svojom mieste a bozká svoj orár tam, kde je na ňom zobrazený kríž, a tak vyhlasuje: *Dveri, dveri.*

Kňaz zdvihne veľké pokrývadlo vozduch a drží ho nad svätými darmi a spolu s ľudom recituje symbol viery: *Viruju vo jedinaho Boha*, nerobí však nijakú poklonu pri slovách *"i voplotivšahosja"*, potom pobožká vozduch a odloží ho na zvyčajné miesto na prestole.

133. Diakon: *Stanim dobri.* Chór: *Milost' mira.* Diakon urobí malú metániu a vchádza južnými dverami do svätej, postaví sa po pravom boku kňaza a ak treba, berie ripidu, ovievadlo, a zbožne ňou pohybuje nad svätými darmi. Keď nieto ovievadla, robí to malou zloženou prikrývkou. Kňaz pri slovách *Blahodat' Hospoda* žehná ľud. Chór: *I so duchom tvojim.* Kňaz sa obracia na východ, pozdvihuje ruky a volá: *Hori imijim serdca!* Chór: *Imami ku Hospodu.* Potom kňaz zloží ruky na hrud', nachýli sa nad svätou trapézou a hovorí: *Blahodarim Hospoda.* Chór: *Dostojno i pravedno jest'.* Kňaz potichu odrieka modlitbu: *Dostojno i pravedno ťa piti.* Zvolanie: *Pobídnuju pisň.* Tu diakon z ľavej strany pristúpi, vezme do pravej ruky svätú hviezdicu, udrie ňou do svätého diskosu hore, dole, z ľavej i z pravej strany a takto nad ním robí znak svätého kríža, potom ju pobozká a odloží ju na svätý prestol. V čase, keď chór spieva: *Svjat, svjat, svjat,* kňaz nerobí na sebe znak sv. kríža hviezdicom.

134. Potom diakon prechádza na pravú stranu od kňaza a keď treba, berie do rúk ripidu alebo malé pokrývadlo a mlčky, veľmi pozorne a úctivo máva ním nad svätými darmi.

Kňaz sa potichu modlí modlitbu: *So simi i my blažennými silami, Vladyko čelovikoľubče.* Pri slovách: *Prijem chlib vo svjatyja svoja i prečistyja i neporočnyja ruky, blahodariv i blahosloviv,* neberie do rúk svätý diskos a nedvíha ho, ale ho len raz požehná.

Potom nachýli hlavu a ukazuje rukou na svätý diskos - diakon robí to isté s orárom, nahlas vyslovuje: *Prijmite, jadite.* Chór: *Amiň.* A kňaz spolu s diakonom robia hlbokú poklonu a označia sa znakom svätého kríža. Kňaz hovorí potichu: *Podobni i čašu* a znova raz žehná. Potom skloní hlavu a ukazuje rukou na svätú čašu - a diakon robí to isté s orárom - a nahlas hovorí: *Pijte ot neja vsi.* Chór: *Amiň.* A kňaz spolu s diakonom znova robia hlbokú poklonu a označia sa znakom svätého kríža.

135. Kňaz potichu hovorí modlitbu: *Pominajušče ubo,* diakon prekladá krížom ruky, drží v pravej ruke svätý diskos a v ľavej ruke svätú čašu, a tak ich trochu pozdvihuje hore, robiac znak kríža nad ilitonom, pričom kňaz vyhlasuje: *Tvoja ot tvojich.* Chór: *Tebe pojem, tebe blahoslovim.* A kňaz s diakonom znova robia malú poklonu. Potom kňaz potichu odrieka modlitbu: *Ješče prinosim ti slovesnuju siju.*

Diakon odkladá ripidu alebo pokrývku, pristupuje ku kňazovi a obidvaja spolu robia tri malé poklony pred svätou trapézou. Potom diakon nachýli hlavu a ukazuje orárom na svätý chlieb a hovorí tichým hlasom: *Blahoslovi, vladyko, svjatyj chlib.* A kňaz sa skloní a žehná svätý chlieb slovami: *I sotvori ubo chlib.* Diakon: *Amiň.* A diakon znova ukazuje orárom na svätú čašu a potichu hovorí: *Blahoslovi, vladyko, svjatuju čašu.* Kňaz ju žehná slovami: *A ježe v čaši sej.* Diakon: *Amiň.* A diakon ešte raz ukazuje orárom na diskos i čašu spolu a hovorí: *Blahoslovi, vladyko, oboja.* A kňaz žehná jedno i druhé slovami: *Preloživ Duchom svojim Svjatym.* Diakon: *Amiň, amiň, amiň.* Diakon skloniac hlavu pred kňazom, vracia sa na predchadzajúce miesto, vezme ripidu a ovieva ňou sväté dary.

136. Kňaz sa však potichu modlí modlitbu: *Jakože byti pričaščajuščimsja.* Vezme kadidelnicu a hovorí: *Izrjadno o presvjatij prečistij, preblahoslovenij.* A trikrát okiadza dary spredu svätej trapézy. Potom pokryje svätú čašu malým pokrývadlom alebo lentionom. Chór spieva: *Dostojno jest'* alebo namiesto *Dostojno* irmos príslušného sviatku.

Počas spevu diakon okiadza svätú trapézu dookola a pripomína m/tvych, ktorých chce. Kňaz sa však potichu modlí: *O svjatim Joanni, proroci, predteči.* Aj on spomína m/tvych, ktorých chce podľa mena: *I upokoj ich.*

Po *Dostojno jest'* kňaz vyhlasuje: *V pervych pomjani, Hospodi.* Diakon pripomína živých. Chór: *I vsich i vsja.* Kňaz sa ticho modlí: *Pomjani, Hospodi, hrad sej, v nemže živem,* spomína podľa mena živých, ktorých chce. Zvolanie: *I dážd nám.* Chór: *Amiň.* Kňaz sa obracia na západ, ale neodstupuje od stredu prestola a žehná slovami: *I da budut.* Chór: *I so duchom tvojim.*

137. Diakon si vezme dovolenie od kňaza, urobí malú poklonu, obíde svätú trapézu a vyjde severnými dverami, postaví sa na svoje zvyčajné miesto a hovorí: *Vsja svjatyja pomjanuvše*. Kňaz sa modlí tichú modlitbu: *Tebi predlahajem život náš ves*. Zvolanie: *I spodobi nás, Vladyko*. Pri speve Pánovej modlitby kňaz pozdvihuje ruky a potom vyhlasuje: *Jako tvoje jest carstvo*. Chór: *Amiň*.

Kňaz sa obracia na západ, avšak neodstupuje od stredu svätej trapézy, a žehná slovami: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Diakon: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*. Chór: *Tebi, Hospodi*. Kňaz sa ticho modlí: *Blahodarim ta*. Zvolanie: *Blahodatiju i sčedrotami*. Chór: *Amiň*. A tu sa kňaz hneď modlí tichu modlitbu: *Voňmim, Hospodi*. Diakon sa postaví pred cárské dvere, opáše sa orárom nakríž, keď to urobil už pri otčenáši.

Potom kňaz a taktiež diakon, každý na svojom mieste, robia tri malé poklony, potichu hovoriac: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*. A kňaz odkrýva čašu. Keď diakon zbadá, že kňaz naťahuje ruku, aby vzal svätý chlieb, nahlas zvolá: *Voňmim!* A kňaz, trochu pozdvihne svätý chlieb a vyhlasuje: *Svjataja svjatym*. Chór: *Jedin svjat, jedin Hospod'* a spieva pričasten.

138. Diakon robí malú poklonu a južnými dverami vchádza do svätyne, postaví sa po pravom boku kňaza, urobí ešte raz malú poklonu a hovorí: *Razdrobi, vladyko, svjatyj chlib*. A kňaz láme svätý chlieb, robí to pozorne a zbožne, na štyri časti takto: Najsamprv ho rozdelí na dve časti, pričom časť, ktorú drží v pravej ruke, totiž tú, čo má nápis XC a KA, kladie na diskos, potom láme naprieč medzi literami IC a NI tú časť, ktorú drží v ľavej ruke, a kladie čiastku IC na hornú stranu. Potom vezme do rúk druhú polovicu, láme ju uprostred medzi literami XC a KA a čiastku XC kladie na spodnú stranu, utvoriac takto znak kríža na diskose. Medzitým hovorí: *Razdrobl'ajetsja i razdil'ajetsja*.

A diakon, ukazujúc orárom na svätú čašu, hovorí: *Ispolni, vladyko, svjatyj, potir*.

Kňaz berie do rúk vrchnú čiastku, ktorá má znak IC, robí ňou nad čašou znak kríža a hovorí: *Ispolnenije Svjataho Ducha*. A tak ju spustí do svätej čaše. Diakon: *Amiň*.

Tu si kňaz utiera prsty nad svätým diskosom.

139. Keď sa zas koná obrad teploty, diakon podá kňazovi horúcu vodu a hovorí: *Blahoslovi, vladyko, teplotu*. A kňaz ju požehná a hovorí: *Blahoslovena teplota svjatykh tvojich*. Diakon z kríža vlieva trochu vody so čaše a hovorí: *Teplota viry*, odloží nádobu s teplotou a stane si trocha obďaleč.

140. Diakon obíde prestol, a keď treba, umyje si dlaň pravej ruky, a potom na slová kňaza: *Diakone pristupi*, priblíži sa k nemu z ľavej strany, pokloní sa mu a prosí o odpustenie.

Kňaz láme čiastku svätého chleba XC a čiastočku z nej podá diakonovi. Diakon pobožká jeho ruku, vezme svätý chlieb na dlaň pravej ruky, položenú krížom cez ľavú a hovorí: *Prepodažd' mi, vladyko*, a kňaz hovorí: */meno/ svjaščennodiakonu prepodajetsja*.

A diakon odchádza za prestol, schýli hlavu a modlí sa tak ako kňaz slovami: *Viruju, Hospodi, i ispoviduju*. Taktiež aj kňaz urobí malú poklonu a dvoma prvými prstami pravej ruky berie druhú časť častice XC a hovorí: *Čestnoje i presvjatoje* a skloniac hlavu, modlí sa slovami: *Viruju, Hospodi, i ispoviduju*. A tak s bážňou a úctou požívajú sv. chlieb zo svojich dlaní, najprv kňaz a potom diakon.

141. Nato kňaz, skloniac sa, berie do pravej ruky čašu a do ľavej malú utierku, ktorú drží pod bradou a prijímajúc z čaše najsvätejšiu krv, hovorí: *Čestnyja i svatyja krove Hospoda i Boha*. Potom malou utierkou, lentionom, utierajúc si ústa a tiež okraj svätej čaše, hovorí: *Se prikosnusja ustnam mojim*.

Nato diakona vyzve slovami: *Diakone, pristupi*. Diakon pristúpi a urobí malú poklonu so slovami: *Se prichoždu*. Nato: *Prepodažd' mi, vladyko*.

Kňaz berie pravou rukou do utierky čašu a ľavou rukou si pridržiava podstavec čaše. A tak podá svätú čašu diakonovi, ktorý si obidvoma rukami pridržiava pod bradou koniec utierky, pričom kňaz hovorí: *Pričaščajetsja rab Božij, diakon /meno/*. Po prijímaní diakona kňaz hovorí: *Se prikosnusja ustnam tvojim*. Diakon pozdvihne svätý diskos nad čašu a pozorne ho utiera špongiou, ak je zvyk ju používať, aby ani odrobinka neostala na diskose. Keď niet veriacich na sv. prijímanie,

pokryje svätú čašu utierkou a malou prikrývkou, na svätý diskos položí zloženú hviezdicu a zloženú prikrývku. A otvorí sa cárske dvere.

142. Diakon robí malú poklonu, s úctou berie od kňaza čašu a pristupuje k cárskym dverám, pozdvihuje svätú čašu, ukazuje ju ľuďom a hovorí: *So strachom Božijim i viroju pristupite*. Chór: *Blahosloven hrjadyj*.

Kňaz ide za diakonom, berie od neho svätú čašu a z cárskych dverí ňou žehná ľud: *Spasi, Bože*, a obidvaja sa vrátia k svätému prestolu.

Keď sú veriaci na sv. prijímanie, diakon vloží do čaše lyžičku, pokryje čašu utierkou alebo prikrývkou určenou na ňu, prípadne jedným aj druhým, urobí malú poklonu, vezme ju úctivo od kňaza, pristúpi do cárskych dverí a pozdvihnúc svätú čašu ukazuje ju ľudu so slovami: *So strachom Božijim i viroju pristupite*. Chór: *Blahosloven hrjadyj*. Zároveň diakon berie z prestola diskos. Po skončení modlitby kňaz odkrýva svätú čašu, prikrývku i utierku drží ľavou rukou a lyžičkou dáva prijímať so slovami: *Čestnaho i presvjataho*. Diakon podkladá diskos pod bradu prijímajúceho. Po prijímaní kňaz prikrýva čašu utierkou alebo pokrývadlom, prípadne jedným i druhým, lyžičku nechá v čaši a žehná ňou ľud: *Spasi, Bože*, a obidvaja sa vracajú k sv. trapéze.

Možno postupovať aj takto: Diakon prikrýje svätú čašu utierkou alebo jej prikrývkou, urobí malú poklonu, nábožne vezme čašu od kňaza a pristúpi k svätým dverám, pozdvihne čašu, ukazuje ju ľudu a hovorí: *So strachom Božijim i viroju pristupite*. Chór: *Blahosloven hrjadyj*. Diakon sa vráti k sv. stolu, na ktorý postaví čašu a sníma z nej pokrývku. Kňaz berie do rúk sv. čašu s lyžičkou a utierkou, diakon vezme diskos, a tak vychádzajú zo svätyne: Pristupujú tí, čo chcú prijímať. Po modlitbe: *Viruju, Hospodi*, ktorú sa modlí kňaz, veriaci so všetkou pokorou a bázňou so skríženými rukami na hrudi robia malú poklonu a jeden za druhým pristupujú na sv. prijímanie, prípadne prijímajú aj iným spôsobom podľa miestneho zvyku. Kňaz, ktorý podáva sv. prijímanie, hovorí každému prijímajúcemu: *Čestnaho i presvjataho*.

Po skončení sv. prijímania veriacich kňaz necháva lyžičku v čaši a prikrýje čašu utierkou, potom sa s diakonom vráti do svätyne, postaví sväté dary na svätú trapézu, diakon pokryje čašu jej prikrývkou. Kňaz ešte raz berie svätú čašu do rúk a z cárskych dverí ňou žehná ľud, vyhlasujúc: *Spasi, Bože, ľudi tvoja*. Chór: *Vidichom svit istinnyj* a obidvaja sa vracajú k sv. trapéze.

143. Kňaz postaví čašu na prestol a tri razy ju okadí, potichu hovoriac: *Voznesisja na nebesa, Bože*. Potom odovzdá kadidelnicu diakonovi, vezme svätý diskos a postaví ho diakonovi na hlavu. A diakon, s úctou držiac svätý diskos spredu a pozerajúc sa smerom k svätým dverám, nehovorí nič, ale ide priamo cez priestor medzi svätou trapézou a cárskymi dverami k žertveníku a naň postaví svätý diskos. Potom na mieste očakáva kňaza. A kňaz, urobiac malú poklonu a vezmúc svätú čašu, obráti sa k cárskym dverám, pozerá na ľud a potichu hovorí: *Blahosloven Boh náš*, načo vyhlási: *Vsehda, nyní i prisno*. Chór: *Amiň. Da ispolňatsja usta naša*. A kňaz odchádza k proskomídnému stolu, nato diakon okiadza sväté dary a kňaza: Kňaz zloží sväté dary, urobí malú poklonu a vráti sa k svätej trapéze.

144. Diakon rozviaže orár, ako to vyžaduje zvyk, vychádza severnými dverami, stane si na zvyčajné miesto a hovorí: *Prosti, prijemše božestvennych*. Kňaz sa potichu modlí modlitbu vďaky: *Blahodarim tá, Vladyko*, a nad zloženým ilitonom urobí znak križa so svätým evanjeliárom a položí ho na iliton - zvolanie: *Jako ty jesi osvjaščenije naše*. Chór: *Amiň*.

Kňaz schádza smerom k svätým dverám a hovorí: *S mirom izijdem*. Chór: *O imeni Hospodni*. Diakon: *Hospodu pomolimsja*. Chór: *Hospodi, pomiluj*. Kňaz cez cárske dvere vchádza do chrámu medzi veriacich, zastane medzi dvoma chórmami a hlasno sa modlí zaambónovú modlitbu: *Blahoslovľajaj blahoslovjaščija tá, Hospodi*. Chór: *Amiň*. A potom: *Budi imja Hospodne blahosloveno* a podľa zvyku aj 33. žalm: *Blahoslovľu Hospoda*.

Počas zaambónovej modlitby diakon stojí po pravej strane kňaza a ukazuje svojim orárom na ikonu Spasiteľa, po skončení modlitby kňaz vchádza do cárskych dverí a ihneď sa odoberie k proskomídnému stolu a hovorí modlitbu na použitie sv. darov: *Ispolnenije zakona*. Diakon vchádza severnými dverami a s bážňou a všetkou úctou požije sväté dary. Kňaz podľa zvyku vyjde cárskymi dverami a rozdáva ľuďom *antidor*, ak ho nerozdáva po prepustení.

145. Po skončení žalmu a rozdaní antidoru sa kňaz postaví doprostred svätých dverí a žehná ľud so slovami: *Blahoslovenije Hospodne na vas*. Chór: *Amiň*. Kňaz obrátený na východ hovorí: *Slava tebi, Christe Bože*. Chór: *Slava ... I nyini ... Hospodi, pomiluj /3x/. Blahoslovi*. A kňaz sa znova obráti k ľudu a hovorí: *Christos istinyj Boh náš*. Chór: *Amiň*. Pri slávnostnejších a mimoriadnych bohoslužbách kňaz obrátený k ľudu nahlas vyhlasuje *mnoholetie*, ako to vyžaduje zvyk. Potom kňaz vchádza do svätyne a cárske dvere sa zatvárajú.

Napokon kňaz i diakon vo svätyňi alebo v sakristii odkladajú posvätné rúcha a modlia sa: *Nyni otpuščaješi* a umývajú si ruky na zvyčajnom mieste. Po malom prepustení za všetko ďakujú Bohu, pobožkajú svätú trapézu a odchádzajú.

146. V seminároch, študijných domoch a na iných miestach, kde je mnoho kňazov, kňaz, ktorý diakonuje, vykonáva plne diakonskú službu, a tak prijíma aj sv. prijímanie pri tej liturgii, pri ktorej diakonuje, z rúk kňaza, a to, čo ostane po rozdávaní sv. prijímania, požije.

2. S dvomi diakonmi

147. Na slávnostnejšie sviatky prisluhujú kňazovi alebo spoluslúžiacim kňazom dvaja diakoni.

148. V príslušnom čase kňaz vchádza do chrámu spolu s obidvoma diakonmi, pred cárskymi dvermi urobí tri razy malú poklonu smerom na východ. Potom robia všetko tak, ako pri liturgii s pomocou jedného diakona a kňazovi odpovedajú dvaja diakoni. Po modlitbe: *Hospodi, nispogli ruku tvoju* kňaz a s ním aj diakoni sa uklonia pravému i ľavému chóru a odchádzajú do svätyne, - kňaz a prvý diakon južnými dverami, druhý diakon severnými dverami a hovoria pritom: *Vnidu v dom tvoju*. Keď vstúpia do oltárneho priestoru, urobia tri malé poklony pred svätou trapézou a božkajú - kňaz sv. evanjelium a diakoni svätú trapézu a všetci, kde je taký zvyk, príručný kríž, ktorý leží na prestole. Keď sa oblečú do posvätných rúch, diakoni si umyjú ruky a pripravujú všetko na proskomídiu, len prvý diakon hovorí: *Blahoslovi, vladyko* a všetko ostatné, načo sa koná proskomídia podľa obyčaje.

149. Po prepustení proskomídie diakoni okiadzajú žertveník s tromi rozmachmi a potom prichádzajú spolu s kňazom pred sv. trapézu, hovoria potichu: *Vo hrobi plot'ski* a ďalšie modlitby, spolu okiadzajú prestol spredu, potom prvý diakon z pravej strany svätého prestola a druhý diakon z ľavej a potom obidvaja znova spolu od východnej strany, nato okiadzajú zaprestolnú ikonu a iné ikony vo svätyňi, ďalej prvý diakon okiadza kríž a druhý diakon ikonu Bohorodičky, ktoré sa nachádzajú za prestolom. Potom vychádzajú zo svätyne, prvý diakon južnými dverami a druhý diakon severnými, prídu pred cárske dvere a okiadzajú ikony ikonostasu, prvý diakon pravý chór a druhý diakon ľavý. Veriacich okiadza jeden z pravej strany a druhý z ľavej, buď zo soley, alebo, ak je taký zvyk, v samom chráme, prechádzajúc ním až po vchod do chrámu, napokon vchádzajú do svätyne, prvý diakon južnými dverami a druhý severnými, ešte raz okiadzajú prestol spredu tromi rozmachmi kadidelnice a taktiež aj kňaza.

150. Keď odovzdajú kadidelnice cerkovníkovi, obidvaja pristupujú ku kňazovi a robia všetko tak ako na liturgii s pomocou jedného diakona. Vychádzajú takto: prvý diakon južnými, a druhý diakon severnými dverami, postavia sa na svoje miesta pred cárskymi dverami, urobia tri malé

poklony, potichu hovoriac tri razy: *Hospodi, ustni moji otverzeši*. Potom prvý diakon začína: *Blahoslovi, vladyko*.

151. Prvý diakon spieva veľkú ekténiu. Keď chór spieva prvú antifónu alebo izobraziteľný žalm, urobí malú poklonu, odstúpi zo svojho miesta a postaví sa pred ikonu Spasiteľa, držiac pritom orár tromi prstami pravej ruky, ako to vyžaduje zvyk. Po skončení antifóny druhý diakon pristúpi a postaví sa na zvyčajnom mieste a spieva: *Paki i paki*. Keď chór spieva druhú antifónu alebo izobraziteľný žalm, vtedy taktiež on, ako pri prvej antifóne prvý diakon, postaví sa pred ikonu Bohorodičky.

Po druhej antifóne chór spieva: *Slava. I nyni. Jedinorodnyj Syne* a kňaz pritom nehovorí potichu nič a ani on, ani diakon nerobia poklonu pri slovách „voplotitisja“.

Potom prvý diakon sa vracia na vlastné miesto a začína: *Paki i paki*. Po skončení ekténie odchádzajú obidvaja do svätyne, prvý diakon južnými dverami a druhý severnými, a postaví sa z pravej i ľavej strany kňaza.

152. Keď speváci, ktorí spievajú tretiu antifónu alebo blaženstvá, prídu k Sláva alebo k posledným veršom blaženstiev, kňaz a diakoni robia tri malé poklony. Tu kňaz odovzdá sv. evanjeliár prvému diakonovi a sám spustí felón, on i prvý diakon obchádzajú sv. trapézu z pravej strany, kým druhý diakon berie kadidelnicu. Všetci vychádzajú severnými dverami a pred nimi idú svieconosiči, najprv ide druhý diakon a okiadza, potom prvý diakon, ktorý nesie evanjeliár, a nakoniec ide kňaz. Keď prídu pred cárskú dvere, svieconosiči sa postaví na protíľahlé strany, jeden pri ikone Bohorodičky a druhý pri ikone Spasiteľa. Prvý diakon po pravej strane a druhý po ľavej strane. Kňaz stojí uprostred za nimi.

Pri malom vchode	
svieconosič	svieconosič
6	5
4	3
2	1
2. diakon	1. diakon
kňaz	

Prvý diakon hovorí: *Hospodu pomolimsja* a kňaz sa potichu modlí modlitbu vchodu. Po skončení modlitby prvý diakon, ukazujúc pravou rukou na východ, hovorí kňazovi: *Blahoslovi, vladyko, svjatyj vchod*. Kňaz žehná a prvý diakon podáva kňazovi sv. evanjeliár na pobozkanie. Po skončení posledného verša antifóny alebo blaženstiev druhý diakon postúpi doprostred a prvý diakon sa postaví za ním a zvolá: *Premúdrosť, prosti!* Potom všetci vchádzajú do svätyne - *kňazišťa*, druhý diakon odovzdá kadidelnicu. Prvý diakon položí sv. evanjeliár na prestol.

153. Keď speváci dôjdu k poslednému troparu, prvý diakon hovorí: *Blahoslovi, vladyko, vremja Trisvjataho*. A kňaz: *Jako svjat jesi*. Prvý diakon hovorí: *I vo viki vikov*. Počas spevu Trojsvätý hovoria ho kňaz a diakoni. Potom sa kňaz s diakonmi odoberie sa k hornému sedadlu a hovorí: *Blahosloven, hrjadyj*. Prvý diakon: *Blahoslovi, vladyko*.

154. Po skončení piesne Trojsvätý idú diakoni k cárskym dverám a prvý diakon volá: *Voňmim!* Kňaz: *Mir vsim*. A druhý diakon: *Premúdrosť, voňmim!* Po prokimene prvý diakon: *Premúdrosť!* A keď čtec prečíta záhlavie z Apoštola, druhý diakon zvolá: *Voňmim!* Pri konci čítania z Apoštola sa diakoni s kňazom vracajú pred sv. prestol. Po skončení apoštola hovorí kňaz: *Mir ti*. Prvý diakon: *Premúdrosť, voňmim!*

155. Počas spevu *Alilúja* diakoni vezmú kadidelnicu, naložia kadidlo, pristúpia ku kňazovi a povedia: *Blahoslavi, vladyko, kadilo.* Keď dostanú požehnanie, okiadzajú sv. prestol najprv spredu, potom prvý diakon pravú stranu a druhý diakon ľavú a potom znova obidvaja spolu východnú stranu, potom zaprestolnú ikonu, ako aj iné ikony vo svätyni, druhý diakon aj žertveník a obidvaja spolu všetko ostatné, ako to vyžaduje obyčaj.

Nakoniec diakoni odložia kadidelnice na ich miesta, pristúpia ku kňazovi a prvý diakon nahlas volá: *Blahoslavi, vladyko, blahovistiteľa svjataho Apostola.* Kňaz: *Boh, molitvami* a podáva mu sv. evanjeliár. A prvý diakon vychádza s evanjeliárom cez cárské dvere a stane si na ambón alebo neďaleko pred cárské dvere na vyznačenom mieste a tam položí sv. evanjeliár na analog, kde ho bude čítať tvárou k ľudu. Druhý diakon vyhlasuje zo svätyne: *Premúdrosť, prosti, uslyším svjataho jevanhelija.* Kňaz: *Mir vsim.* Prvý diakon: *Ot /meno/ svjataho jevanhelija čtenije.* Druhý diakon: *Voňmim!* Po prečítaní evanjelia kňaz hovorí prvému diakonovi: *Mir ti blahovistvujuščemu.* A prvý diakon pristúpi až do cárskych dverí a odovzdá zatvorený sv. evanjeliár kňazovi. A cárské dvere sa zatvoria.

156. Potom diakoni vychádzajú svojimi dverami a postavlia sa na náležité miesto a prvý diakon začína: *Rcem vsi.* Potom druhý diakon: *Pomolitesja, ohlašenniji.* Prvý diakon: *Jelici ohlašenniji, izidite.* Druhý diakon: *Ohlašenniji izidite.* A znova prvý diakon: *Jelici ohlašenniji, izidite. Da nikto ot ohlašennyh, jelici virniji.* Chór: *Hospodi, pomiluj.* Prvý diakon: *Zastupi, spasi, pomiluj. Premúdrosť!* Druhý diakon: *Paki i paki. Zastupi, spasi, pomiluj. Premúdrosť!* Potom obaja vchádzajú do svätyne. A otvárajú sa cárské dvere.

157. V čase, keď sa spieva Cherubínska pieseň, diakoni vezmú kadidelnice, naložia kadidlo, požiadajú kňaza o požehnanie a modlia sa *50. žalm*, pričom okiadzajú prestol, svätyňu a všetko ostatné, ako sme uviedli vyššie (pozri čl. 149). Po okiadzaní sa diakoni postavlia po bokoch kňaza, držia kadidelnice na prstenníkoch ľavej ruky a spolu s kňazom pozdvihnú ruky hore a všetci spolu tri razy hovoria Cherubínsku pieseň a zakaždým robia malú poklonu.

Potom, keď to vyžaduje zvyk, kňaz pobožká svätú trapézu a príručný kríž a diakoni okraj svätej trapézy a idú priamo spredu k žertveníku, tam kňaz vezme kadidelnicu od prvého diakona a okiadza sväté dary. Prvý diakon hovorí kňazovi: *Vozmi, vladyko* a kňaz sníma veľkú prikrývku a dá ju druhému diakonovi, ktorý drží na prstenníku pravej ruky kadidelnicu a hovorí: *Vozdvižite ruky vaša.* Potom kňaz berie svätý diskos a stavia ho prvému diakonovi na hlavu, ten drží diskos obidvoma rukami trochu vpredu, držiac zároveň v ľavej ruke koniec orára, kňaz sám vezme čašu. Vtedy všetci, sprevádzaní svieconosičmi, vychádzajú severnými dverami, druhý diakon, ktorý vychádza prvý, vyhlasuje: *Vsich vas* a po ňom to isté hovorí aj prvý diakon, kňaz však vyhlasuje: *Svjatijšaho, vselenskaho.*

Diakoni podídu trochu cez cárské dvere do svätyne a postavlia sa na protiláhlých stranách, druhý diakon zľava a prvý diakon sprava. Po slovách: *Vsich vas* vchádza do svätyne kňaz, postúpi dopredu s diakonmi, postaví svätú čašu na prestol, vtedy berie od prvého diakona svätý diskos a stavia ho na prestole po ľavej strane čaše. Od druhého diakona vezme veľkú prikrývku, okiadza ju nad kadidelnicou, pokryje ňou sväté dary a napokon z rúk druhého diakona berie kadidelnicu a okiadza ňou sväté dary.

Zatiaľ, čo sa toto robí, cárské dvere sa zatvárajú a vykoná sa dialóg medzi kňazom a obidvoma diakonmi. Diakoni vzdajú poklonu kňazovi, vychádzajú svojimi dverami a postavlia sa na zvyčajné miesto, prvý diakon spieva: *Ispolnim.*

158. Druhý diakon: *Vozľubim druh druha.* Diakoni a s nimi zároveň i kňaz, robia tri malé poklony na svojich miestach a obidvaja diakoni sa navzájom pobožkajú na ľavé plece. Prvý diakon zvolá: *Dveri, dveri.* Na slová *i voplotivšahosja* ani diakoni ani kňaz naskláňajú hlavu. Prvý diakon: *Stanim dobri.* Tu diakoni, urobiac malú poklonu, vchádzajú svojimi dverami do svätyne a postavlia sa

po boku kňaza, prvý diakon, ak treba, berie ripidu alebo malú zloženú prikrývku a ovieva ňou sväté dary.

Na slová: *Pobidnuju pisň* druhý diakon berie pravou rukou hviezdicu a mierne udrie na svätý diskos štyrmi koncami jej oblúkov, ako je uvedené vyššie, pobožká ju a odloží na prestol.

159. Pri vyslovovaní slov ustanovenia diakoni spolu s kňazom ukazujú orárom na svätý diskos a potom na svätú čašu. Po vzhlyse nad svätým chlebom, ako aj svätou čašou diakoni robia hlbokú poklonu a zároveň sa poznamenávajú znakom sv. kríža.

Po slovách kňaza: *Pominajušče ubo*, ktoré kňaz hovorí potichu, prvý diakon vezme do pravej ruky svätý diskos a druhý diakon taktiež do pravej ruky svätú čašu, takže pravá ruka prvého spočíva na pravici druhého diakona, potom trocha nadvihnú sviatosť, kreslia ňou znak kríža nad ilitonom a kňaz vyhlasuje: *Tvoja ot tvojich*. Postavia diskos i čašu na prestol a kňaz s diakonmi znova robia malú poklonu. Potom sa kňaz modlí tichú modlitbu: *Ješče prinosim*, počas ktorej prvý diakon ovieva sväté dary, ak treba.

Po skončení modlitby prvý diakon odkladá nabok ripidu alebo prikrývku a obidvaja diakoni pristúpia bližšie ku kňazovi, ktorý spolu s nimi urobí tri malé poklony. Potom prvý diakon ukazuje orárom na sv. chlieb, hovorí: *Blahoslovi, vladyko, svjatyj chlib*. Po požehnaní diakoni hovoria: *Amiň*. A ešte raz prvý diakon ukazuje orárom na sv. čašu: *Blahoslovi, vladyko, svjatuju čašu*. Na požehnanie odpovedia diakoni: *Amiň*.

A znovu prvý diakon ukazuje orárom na sv. dary so slovami: *Blahoslovi, vladyko, oboja*. A po požehnaní diakoni odpovedajú: *Amiň, amiň, amiň*. A skloniac hlavu pred kňazom, obidvaja diakoni sa vracajú na svoje miesto, kde stáli predtým, a prvý diakon berie ripidu a ovieva ňou sv. dary ako prv, ak treba.

160. Počas spevu: *Dostojno jest'* diakoni okiadzajú prestol z jednotlivých strán a z východu, každý zo svojej strany, a spomínajú zosnulých, ktorých chcú. Po slovách: *V pervych pomjani, Hospodi* diakoni spomínajú živých. Po zvolaní: *I da budut milosti* diakoni urobia malú poklonu a s dovolením kňaza vychádzajú svojimi dverami a postavajú sa na zvyčajnom mieste. Druhý diakon hovorí: *Vsja svjatyja pomjanuvše*. Po slovách kňaza: *Mir vsim* a po odpovedi chóru: *I duchovi tvojemu*, druhý diakon vyhlasuje: *Hlavi vaša Hospodevi priklonite*. V čase tichej modlitby kňaza: *Voňmi, Hospodi* sa diakoni postavajú pred cárské dvere a opášu sa orárom na znak kríža, ak to neurobili už predtým pri modlitbe Otče náš.

Keď kňaz odkryje čašu, robí on a spolu s ním aj diakoni, každý na svojom mieste tri malé poklony, a potichu hovoria: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*. Prvý diakon zvolá: *Voňmim!* Diakoni vchádzajú svojimi dverami do svätyne, postavajú sa po boku kňaza, urobia malú poklonu a prvý diakon hovorí: *Razdrobi vladyko, svjatyj chlib*. Po rozlomení sv. chleba prvý diakon povie: *Ispolni, vladyko, svjatyj potir*. Po spojení obidvoch spôsoboch v čaši, keď sa má vlievať horúca voda, hovorí ten istý prvý diakon: *Blahoslovi, vladyko, teplotu* a vlievajúc trochu vody dodá: *Teplota viry*.

161. Kňaz vyzýva diakonov na sv. prijímanie slovami: *Diakoni, pristupite!* I podáva sa diakonom sv. prijímanie podľa predpisov.

Po prijímaní kňaza a diakonov prvý diakon starostlivo utiera svätý diskos nad svätou čašou, a keď nieto veriacich na sv. prijímanie, všetko sa koná tak, ako je uvedené v liturgii s pomocou jedného diakona (pozri čl. 142).

Keď sú veriaci na sv. prijímanie, všetko sa vykoná tak, ako je uvedené vyššie, iba s tým rozdielom, že kňaz pred sv. prijímaním odovzdáva druhému diakonovi prikrývku a utierku.

162. Po okiadzaní kňaz odovzdá kadidelnicu druhému diakonovi a svätý diskos so zloženou hviezdicou a zloženými prikrývkami položí mu na hlavu, druhý diakon to všetko drží na hlave a pozerá sa smerom k dverám, nehovorí nič, kráča medzi prestolom a cárskymi dverami priamo k stolu

proskomídie, na ktorý postaví svätý diskos, a tak čaká kňaza. Kňaz urobí malú poklonu a vezme svätú čašu a odchádza - podľa zvyku - k stolu proskomídie, nato druhý diakon okiada sväté veci i kňaza. Druhý diakon po modlitbe kňaza: *Ispolnenije zakona*, s bázňou a veľkou pozornosťou požije sv. dary, čo ostali po sv. prijímaní a potom rozviaže svoj orár.

163. Prvý diakon rozviaže - podľa obyčaje - orár, vyjde severnými dverami zo svätyne, stane si na predpísané miesto a hovorí: *Prosti, prijimše*. Po zvolaní: *Jako ty jesi osvjaščeniye*. Kňaz volá: *S mirom izidem*. Chór: *O imeni Hospodni*. Prvý diakon: *Hospodu pomolimsja*. Chór: *Hospodi pomiluj*.

Počas zaambónovej modlitby prvý diakon stojí po pravej strane a ukazuje orárom na ikonu Spasiteľa. Po modlitbe sa vracia južnými dverami do svätyne. Napokon urobia - podľa obyčaje - prepustenie a odkladajú všetky posvätné rúcha.

3. Bez diakona

164. Kňaz, čo slúži sv. liturgiu bez pomoci diakona, vykonáva alebo odrieka všetko to, čo náleží diakonovi, majúc pred očami tieto pokyny:

165. Vynecháva výzvy: *Blahoslovi, vладыko, Hospodu pomolimsja, Vozmi, vладыko* atď., s výnimkou toho, čo sa hovorí pred zaambónovou modlitbou, totiž: *Hospodu pomolimsja*.

166. Po prepustení proskomídie kňaz okiada tak ako diakon a zo soley okiada ikonostas, oba chóry a ľud.

167. Modlitby veľkej ekténie a malých ekténií modlí sa kňaz pred zvolaním - vozhlasom, a nie po ňom.

168. Na malý vchod kňaz berie sv. evanjelium, obchádza prestol z pravej strany a vychádza severnými dverami. Skloní hlavu pred cárskymi dverami, pomodlí sa modlitbu vchodu: *Vладыko Hospodi, Bože náš*, požehná pravou rukou vchod, pobožká evanjeliár, pozdvižením ho ukazuje a zvolá: *Premúdrost', prosti!* Potom cárskymi dverami vchádza do svätyne. Modlitbu Trojsvätý končí zvolaním: *Jako svjat jesi* neobracajúc sa k ľudu. Po Trojsvätý ide za prestol, hovoriac slová požehnaní a sadne si z južnej strany hlavného sedadla.

169. Keď chór skončí spev Trojsvätej piesne, kňaz vyhlasuje: *Voňmim!* Tu žehná: *Mir vsim. Voňmim!* Chór spieva prokimen. Kňaz: *Premúdrost'!* Čtec číta záhlavie z Apoštola. Kňaz: *Voňmim!* Po prečítaní apoštola hovorí čitateľovi: *Mir ti*. A ihneď potom: *Premúdrost' voňmim!* Chór: *Alilúja* s veršami.

Tu kňaz požehná kadidlo, vezme kadidelnicu, okiada prestol dookola, aj celú svätyňu, zo soley okiada ikonostas, obidva chóry a ľud. Už teraz, alebo potom potichu modlí sa modlitbu pred evanjeliom: *Vozsijaj v serdcach našich*. Po skončení *Alilúja* s veršami vyhlasuje: *Premúdrost', prosti, uslyšim svjataho jevanhelia*, požehná ľud a hovorí: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Kňaz: *Ot /meno/ svjataho jevanhelia čtenije*. Potom berie knihu evanjelia, kladie ju na analoj niečo poza cárské dvere a číta evanjelium obrátený k ľudu. Po prečítaní božká zatvorenú knihu a položí ju naprostred prestola alebo na pravú stranu.

170. Po modlitbe Cherubínskej piesne kňaz požehná kadidlo, potom okiada dookola svätú trapézu, zaprestolnú ikonu, žertveník a zo soley ikonostas, obidva chóry a ľud. Keď sa vráti k prestolu, držiak kadidelnicu na prstenníku ľavej ruky, tri razy sa s pozdvihnutými rukami modlí Cherubínsku pieseň. Potom ide k žertveníku, tromi rozmachmi kadidelnice okiada sväté dary a

hovorí potichu: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*. Berie veľkú prikrývku, položí si ju na ľavé plece a hovorí: *Vozdvížite ruky vaša*, potom berie svätý diskos do ľavej ruky a čašu do pravej a vychádza severnými dverami, vyhlasujúc: *Svjatijšaho, vselenskaho* a vojde cárskymi dverami do svätyne, položí sväté dary na prestol, ako sa patrí, veľkú prikrývku okiadza nad kadidelnicou, ktorú mu podáva cerkovník a hovorí: *Blahoobraznyj Josif* potom vezme kadidelnicu z rúk prisluhujúceho, okiadza sväté dary tromi rozmachmi a hovorí: *Ublaži, Hospodi*.

171. Keď odovzdá kadidelnicu, hovorí ekténiu: *Ispolnim... Zastupi, spasi, pomiluj*. Pri recitovaní Symbolu viery sníma vozduch a drží ho nad sv. darmi. V súlade s predpisom vyhlasuje: *Pobidnuju pišň pojušče*, dotýka sa hviezdnicou diskosu tak, ako to robí diakon, pobožká ju a odkladá na sv. trapézu. Po modlitbe: *Pominajušče ubo* predkladá ruky a pravou rukou berie svätý diskos a ľavou svätú čašu a pozdvihuje ich trochu, robiac znak kríža nad ilitonom a vyhlasuje: *Tvoja ot tvojich*. Po zvolaní: *Izradno o presvjatij* okiadza sv. trapézu len spredu, nie dookola. Pred pozdvihnutím Ahneca hovorí: *Voňmim!* A sám vlieva horúcu vodu do čaše podľa predpisu.

172. Keď kňaz zhrnul všetky čiastočky, čo boli na diskose, do čaše, prikryje ju utierkou alebo prikrývkou, prípadne aj obidvoma, na diskos položí zloženú hviezdicu, malú prikrývku i veľkú prikrývku - *aer*, vozduch. Odsunie záclonu ikonostasu, otvorí cárskve dvere, položí na čašu lyžičku, alebo ju vloží do čaše, a urobí malú poklonu, berie do rúk svätú čašu. Pristúpi k cárskym dverám, ukazuje čašu a zvolá: *So strachom hned' nato dodá: Viruju, Hospodi, i ispoviduju*. Po skončení modlitieb odkrýva čašu a podáva sv. prijímanie lyžičkou. Keď sa skončí sv. prijímanie veriacich, nechá lyžičku v čaši, pokryje ju utierkou i prikrývkou a žehná ňou so slovami: *Spasi, Bože, ľudi tvoja*. Keď sa vráti k sv. trapéze, postaví čašu a okiadza ju tromi rozmachmi so slovami: *Voznesisja...* Urobí malú poklonu a berie do pravej ruky svätú čašu a do ľavej svätý diskos, hovoriac zo začiatku potichu: *Blahosloven Boh náš*, a potom nahlas: *Vsehda, nyní i prisno* a obráti sa k ľudu, vyjde ku stolu proskomidie, na ktorý všetko zloží. Tu urobí malú poklonu a vracia sa k svätej trapéze.

173. Možno postupovať aj takto: Kňaz prijme sv. prijímanie a položí diskos na čašu a prikryje ho malou prikrývkou alebo utierkou alebo aj obidvoma. Urobí malú poklonu, vezme svätú čašu a ukazuje ju ľudu a vyhlasuje: *So strachom*. Navráti sa späť k sv. trapéze, vezme čašu a diskos medzi ukazovák a prostredník ľavej ruky. Pravou rukou berie lyžičku a pristupuje k podávaniu sv. prijímania veriacich. Po skončení prijímania necháva lyžičku v čaši, vracia sa k sv. trapéze a položí na ňu diskos i čašu, prikryje ju malou prikrývkou, potom berie čašu, obracia sa k ľudu a žehná ho čašou a hovorí: *Spasi, Bože, ľudi tvoja*. Postaví čašu na sv. trapézu, okiadza ju tromi rozmachmi kadidelnice a hovorí: *Voznesisja*. Potom kladie na malú prikrývku utierku, ktorou sa prikryva čaša, na svätý diskos položí zloženú hviezdicu a druhú malú prikrývku i väčšiu prikrývku - *aer*, vozduch, urobí malú poklonu, vezme svätú čašu a obrátiac sa k cárskym dverám, pozerá sa na ľud a ticho hovorí: *Blahosloven Boh náš*, potom nahlas vyhlasuje: *Vsehda, nyní i prisno*. Na to berie z prestola diskos do ľavej ruky a ide k stolu proskomidie, na ktorý všetko postaví, po malej poklone sa vracia k sv. trapéze.

174. Keď kňaz hovorí ďakovnú ekténiu: *Prosti, prijimše*, modlitbu i zvolanie: *Jako ty jesi*, skladá iliton podľa predpisov. Po prepustení vracia sa do svätyne a zatvorí cárskve dvere, napokon ide k žertveníku a s bážňou a úctou tam požije sväté dary, umyje si ruky, a ďakujúc Bohu, odchádza.

4. Poriadok sv. liturgie slúženej obyčajným spôsobom.

175. Všetky obrady a ceremónie, ktoré sa zachovávajú pri slávnostnej sv. liturgii, treba zachovať aj pri liturgii slúženej obyčajným spôsobom, čiže, ako sa hovorí, pri tichej sv. liturgii. To, čo

sa podľa predpisov má vyhlasovať nahlas, nech sa vyhlasuje tak, aby to mohli počuť nielen čtec alebo kantor - spevák, čiže ten, ktorý prisluguje, ale takisto aj prítomní.

176. Čitateľ, nakoľko je to možné, má sa obliecť do stichára, jeho vlastné miesto je mimo svätyne, stojí priamo na pravej alebo ľavej strane ikonostasu, keď treba vojsť do svätyne, napríklad aby podal kňazovi kadidlo alebo horúcu vodu, môže vchádzať iba bočnými dverami. Cárské dvere a záclonu zatvára alebo otvára sám kňaz.

177. Používanie kadidla pri liturgiách, ktoré slúžime bez slávnosti, nie je bezpodmienečne predpísané, ale je veľmi chvályhodné.

178. Keď nie je času na recitovanie všetkých prípravných modlitieb pred ikonostasom, kňaz nech nikdy nevynechá modlitbu: *Hospodi, nízposli ruku tvoju*, keď vchádza do svätyne, nech sa modlí žalm: *Vnídu v dom tvoj* a pobožkajúc sv. trapézu, evanjeliár a - kde je taký zvyk - aj príručný kríž, oblieka sa do posvätných rúch.

179. Proskomídiu treba slúžiť nie v sakristii, ale na žertveníku, ktorý stojí blízko sv. trapézy. Použitie piatich prosfor nie je nevyhnutné, ba je možno použiť len jednu prosforu pri viacerých liturgiách, hoci by znak ahneca nebol vytlačený na predpísanej strane, avšak pri každej liturgii kňaza viaže povinnosť vykrajovať chlieb a vyberať čiastočky tak, ako keby chlieb bol celý, takže treba zanechať zvyk požívať sušené ahnece, neslobodno používať ahnec ani častice, ktoré predtým nakrájal prisluhujúci.

180. Malý vchod s evanjeliom sa robí podľa predpisov a obchádza sa okolo sv. trapézy a zo svätyne sa vychádza severnými dvermi.

181. Po modlitbe Trojsvätého kňaz môže vynechať požehnanie horného sedadla, obráti sa na západ a počúva čítanie z Apoštola, spustí felón a ruky pod ním. Evanjelium môže čítať aj bez analoja, keď prisluhujúci - ak je - drží knihu na svojej hlave pred cárskymi dverami.

182. Veľký vchod sa koná podľa predpisov a vychádza sa pri ňom severnými dvermi.

183. Kňaz neovieva sv. dary, iba ak by bolo nebezpečenstvo, že niečo padne do čaše. Nevlieva teplotu, keď to nemôže urobiť vhodné.

184. Zaambónovú modlitbu hovorí pred cárskymi dverami a keď žehná a robí prepustenie - odpust, postaví sa do samých cárskych dverí.

185. Po prepustení sa nemodlí nijakú modlitbu, ale hneď zatvorí cárské dvere.

5. Pri spoločnom slúžení s kňazmi

186. Vlastným slúžením spolu slúžia kňazi, ktorí s hlavným slúžiteľom vyhlasujú slová ustanovenia, nevlastným slúžením alebo s obyčajnou pomocou slúžia tí, čo slová ustanovenia nevyhlasujú. Neškodí, keď pri slávnostnom slávení - ale nie v liturgii, ktorá sa slúži individuálnym obradom - ku kňazom, ktorí naozaj spolu slúžia, pridajú sa aj kňazi, ktorí len pomáhajú.

187. Kňazi, ktorí spolu slúžia vlastným slúžením buď pri slávnostnej liturgii alebo pri jednoduchej liturgii, robia zadosť jednej prijatej intencii.

188. Kňazi, ktorí naozaj spolu slúžia, sú povinní pomodliť sa všetky kňazské modlitby, ako aj ich zakončenia čiže zvolania až po ďakovnú modlitbu: *Blahodarim ta*, po prijímaní včítane. Ale ekténie každý alebo sám, podľa predpísaného poriadku, vyhlasuje, alebo iba počúva, modlitby sa modlí vtedy, keď diakon alebo iný kňaz nahlas vyhlasuje ekténiu. Tí kňazi však, ktorí iba pomáhajú, nie sú viazaní recitovať kňazské modlitby, lebo modliť sa ich má hlavný slúžiteľ a oni vyhlasujú len zvolania, ako na nich príde rad.

189. Obrady a žehnania koná len sám hlavný slúžiteľ, poklony robia všetci spolu. Ruky zdvíhajú tam, kde je predpísané a kde to možno vhodne urobiť.

a) V slávnostnej forme

190. Je vhodné, aby sa všetci spolu modlili vstupné modlitby pred ikonostasom, ale len hlavný kňaz je povinný bozkať ikonu.

191. Všetci spoluslúžiaci sa počas obliekania predpísaných kňazských rúch modlia predpísané modlitby, každý drží v rukách malý liturgikon, postaví sa z boku svätej trapézy, alebo aj za ňou, nie však pred ňu, kde stojí len hlavný slúžiaci a diakoni, a tak sa rozostavia všetci podľa poradia svojej dôstojnosti alebo svojej vysviacky. Prvý zo spolu slúžiacich či pomáhajúcich sa postaví z pravej strany hlavného slúžiteľa, druhý z ľavej, potom tretí z pravej a tak ďalej.

192. Proskomídiu koná len jeden zo spoluslúžiacich a len on sa modlí modlitbu proskomídie. Jednako všetci spoluslúžiaci môžu podľa svojich vlastných úmyslov položiť na diskos svoje čiastočky.

193. Hlavný slúžiaci má vyhlasovať tieto zvolania: *Jako podobajet* po veľkej ekténii, *Jako svjat jesi* po modlitbe Trojsvätého, *Jako milostiv...* po zdvojenej ekténii: *Jako da pod deržavuju tvojeju* po druhej modlitbe veriacich, *ščedrotami* po modlitbe obetovania, *Pobidnuju pišň pojušče* pred Svätým, *Izrjadno o presvjatij* pri spomienke na Presvätú Bohorodičku, *I dažd' nam jedinymi usty* pri konci anafory - kánona, *I da budut milosti* po anafore, *I spodobi nás*, *Vladyko* pred otčenášom, *Jako ty jesi osvjaščennije naše* po prijímaní.

Iné zvolania vyhlasujú spoluslúžiaci podľa poradia, aby sa lepšie zachoval poriadok, hlavný slúžiteľ sklonením hlavy poprosí spoluslúžiacich, aby vyhlásili zvolanie, a vtedy ten, čo má hlásiť zvolanie, vyjadří súhlas sklonením hlavy smerom k hlavnému slúžiacemu.

194. Pri malom vchode všetci spustia ruky pod spustený felón a vychádzajú severnými dverami zo svätyne pred ikonostas, vpredu mladší a postaví sa pred cárskymi dverami do dvoch radov, jeden vedľa druhého, vzadu hlavný slúžiteľ. Po výzve diakona: *Premúdrosť prosti!* všetci za diakonom vychádzajú cárskymi dverami do svätyne a zaujmú svoje zvyčajné miesto pri svätej trapéze.

Rozostavenie pred cárskymi dverami pri malom vchode:

svieconosič	svieconosič
6	5
4	3
2	1
slúžiteľ	diakon

195. Spoluslúžiaci sedávajú pri hornom sedadle v takom poriadku, v akom stoja pri prestole, totiž tí, čo stoja z pravej strany hlavného slúžiteľa, sadajú si po ľavej jeho strane a tí, čo stoja po ľavej strane pri prestole, sadajú si po pravej jeho strane.

Rozostavenie pri prestole:

6	5
4	3
2	1
slúžiteľ	diakon

Rozostavenie pri hornom sedadle:

Horné sedadlo		
2	slúžiteľ	1
4		3
6		5
		diakon

196. Počas spievania evanjelia, všetci ostanú na svojich miestach a pozerajú sa smerom k ambónu alebo k miestu, na ktorom sa spieva sväté evanjelium.

197. Pri Cherubínskej piesni všetci pozdvihujú ruky, keď je možné vhodne to urobiť. No všetci sa modlia Cherubínsku pieseň a robia predpísané poklony. Keď diakon okiadza svätú trapézu, všetci trochu poodstúpia od prestola, aby mohol ľahko prejsť.

198. Pri veľkom vchode berie každý zo žertveníka jednu z vecí, ktoré sa používajú pri Božej obeti, totiž kopiju, lyžičku a drží ich na hrudi. Všetci vychádzajú severnými dverami: najprv diakon, ktorý vyhlasuje zvolanie: *Vsich vas* a postaví sa do cárskych dverí vo svätyni, potom ďalší spoluslúžiaci kňazi, začínajúc od najmladšieho, a každý z nich vyhlasuje zvolanie: *Vsich vas* po jednom alebo naraz, ak je taký zvyk, a postavia sa jeden proti druhému pred cárskú dvere tak, ako pri malom vchode. Hlavný kňaz vyhlasuje: *Svjatijšaho vselenskaho*, postaví sa priamo pred cársku dvere a obrátený na západ vyhlasuje: *Vsich vas* potom vchádza do svätyne, za ním idú všetci spolu slúžiaci a každý sa postaví pri prestole na svoje miesto.

199. Po skončení veľkého vchodu, keď nie je diakon, jeden zo spoluslúžiacich spieva prvú časť ekténie: *Ispolnim* a druhý druhú časť, takže každý má časť na prečítanie modlitby obetovania.

200. Keď hlavný kňaz pobožká sväté dary (pred *Viruju*), spoluslúžiaci pristupujú k prestolu v poradí podľa svojej hodnosti, jeden za druhým. Hlavný kňaz trochu poodstúpi od prestola na pravú stranu a pozerá sa na sever a každý spoluslúžiaci pobožká najprv dary a potom plece hlavného kňaza ľavé i pravé a postaví sa po jeho ľavici, trochu dozadu. Druhý spoluslúžiaci pobožká najprv dary, potom hlavného slúžiaceho a potom prvého spoluslúžiaceho a postaví sa po jeho ľavej strane a všetci ostatní urobia to isté. Hlavný kňaz hovorí: *Christos postredi nas*. Po prijatí bozku sa odpovedá: *I jest i budet*. Tak isto postupujú aj ostatní, čo sa vzájomne pozdravujú.

Po bozku pokoja sa slúžiteľ vracia pred svätú trapézu na svoje miesto. Prvý spoluslúžiaci berie jeden okraj veľkej prikrývky, vzduchu, a druhý iný okraj a ovievajú ním dary. Všetci ostatní stoja na svojich miestach a potichu sa modlia vyznanie viery.

201. Spoluslúžiaci, čo prinášajú svätú obeť, ukazujú rukou na svätý diskos a potom na svätú čašu takisto ako hlavný slúžiaci a zároveň pomaly a pozorne a s úctou vyslovujú slová ustanovenia, taktiež spolu hovoria zvolanie: *Tvoja ot tvojich*, ale sväté dary žehná len hlavný slúžiaci a to isté platí aj o epikléze.

Treba upozorniť predovšetkým na liturgiu svätého Bazila, že po prečítaní modlitby, ktorá bezprostredne predchádza premenenie, nech všetci spolu s hlavným slúžiteľom od začiatku do konca vyslovujú slová premenenia. Preto je vhodné, aby hlavný slúžiaci posledné slová modlitby pred premenením vyslovil hlasnejšie, tak, aby sa presvedčil, že všetci sú pripravení na súčasné vyslovenie slov premenenia.

202. Prvú časť ekténie: *Vsja svjatyja pomjanuvše* spieva jeden zo spoluslúžiacich, ak niet diakona, a druhú časť druhý, a to tak, aby všetci mali čas recitovať modlitbu: *Tebi predlahajem život naš ves*.

203. Po rozlomení hlavný slúžiteľ vyzve diakona a podá mu časticu svätého chleba, ako je predpísané. Potom sa všetci modlia modlitbu: *Viruju, Hospodi* a hlavný slúžiteľ prijíma Kristovo telo. Všetci spoluslúžiaci podľa poradia svojej hodnosti pristupujú k svätej trapéze zo strany žertveníka a hlavný slúžiteľ stojí sám na protiľahlej strane. Po prijímaní Kristovho tela každý ide na severnú stranu prestola a umýva si prsty v nádobke, ktorá stojí na žertveníku, ak je taký zvyk, a podľa predpísaného poriadku idú za prvým spoluslúžiacim, ktorý sa postaví na svoje miesto pri svätej trapéze. Diakon prijme čiastku svätého chleba až po kňazoch. Hlavný slúžiteľ sa vráti doprostred pred prestol a prijíma najsvätejšiu Krv a odstúpi trochu od prestola, potom spoluslúžiaci v predpísanom poriadku pristupujú k svätej trapéze, tentoraz z južnej strany a každý po prijímaní najsvätejšej Krvi odchádza zo strany žertveníka a postaví sa na svoje miesto pri prestole. Nakoniec prijíma diakon - podľa predpisu - najsvätejšiu Krv od hlavného slúžiteľa.

204. Každý, keď prijme najsvätejšiu Krv, utrie utierkou okraj čaše a svoje ústa.

205. Zaambónovú modlitbu vyhlasuje medzi dvoma chórmí hlavný slúžiteľ. Ihneď po prepustení a zavretí cárskych dverí sa každý zoblieka z posvätných rúch.

b) V obyčajnej alebo súkromnej forme

206. Nevlastné spoločné slávenie alebo prostá pomoc pri súkromnom slúžení svätej liturgie nejestvuje.

207. Všetko, čo sa povedalo o spoločnom slávení v slávnostnej forme, platí aj pre spoluslúžiaceho v obyčajnej alebo súkromnej forme, no s týmito výnimkami:

208. V seminároch a v domoch rehoľnej výchovy neškodí, keď pri slúžení Božej liturgie aj pri spoločnom slávení na súkromnej bohoslužbe zúčastní sa aj diakon a keď sa pritom použije obyčajný spev. Tu sa však odporúča držať sa pravidiel, ktoré sú záväzné pri súkromnom spoločnom slávení bez pomoci diakona.

209. Keď nielo času na recitovanie prípravných modlitieb pred ikonostasom, ktoré sa modlia všetci spoluslúžiaci spolu, alebo každý osobitne, nikdy neslobodno vynechať modlitbu: *Hospodi, nispogli ruku tvoju*. Keď vchádzajú do svätyne, hovoria žalm: *Vnidu v dom tvoj* a potom pobožkajú svätú trapézu, evanjelium a - ak je taký zvyk - aj príručný kríž a obliekajú sa do posvätných rúch.

210. Ekténie sa tak rozdelia medzi spoluslužiacich a spievajú sa tak, aby ten, kto ekténiu nespieva, mal čas bez náhlenia prečítať príslušnú modlitbu.

Keď sú dvaja spoluslužiaci, liturgické ekténie spievajú *striedavo*, najprv potichu prečítajú príslušnú modlitbu každej ekténie. Ale modlitba veľkej ekténie a modlitba poďakovania po svätom prijímaní sa recituje polohlasne počas ekténie alebo pred vozhlasom. Treba ešte poznamenať, že prvá časť ekténie po veľkom vchode a ekténie po anafore recituje druhý kňaz, ktorý sa potom polohlasne modlí modlitbu, no druhú časť s vozhlasom sa modlí druhý kňaz.

Keď sú traja spoluslužiaci, prvý hovorí veľkú ekténiu a druhý prvú malú ekténiu, tretí druhú malú ekténiu, prvý zas ekténiu po evanjeliu, druhý ekténiu katechúmenov - ohlásených, tretí prvú malú ekténiu veriacich a prvý druhú. Druhý kňaz prvú časť ekténie po vchode a po anafore a tretí kňaz druhú časť týchto ekténií a napokon prvý kňaz ekténiu poďakovania po prijímaní.

Tento spôsob zadelenia rôznych ekténií medzi jednotlivých spoluslužiteľov nepredpisuje sa absolútne, bezpodmienečne, ale sa naň iba poukazuje kvôli väčšej výhode.

211. Nie je nevyhnutné, aby všetci spoluslužiaci vychádzali na malý vchod. Keď to robia, vtedy ten, čo je medzi nimi prvý, nesie evanjelium, on sám sa modlí modlitbu vchodu a udeľuje požehnanie. Ale vždy sa vyžaduje, aby tí, čo stoja pred svätou trapézou, alebo po jej pravej strane, pred východom zo svätej obišli oltár a naozaj vyšli za cárske dvere.

212. Požehnanie horného sedadla sa vynecháva a všetci počas čítania Apoštola majú ostať pri prestole.

213. Na veľký vchod nemusia všetci vychádzať. Keď robí veľký vchod len prvý kňaz, tak si berie veľkú prikrývku - vozduch na ľavé plece a sám vyhlasuje: *Svjatijšaho, vselenskaho*. Keď vychádzajú všetci, nemusí každý z nich brať vec, ktorá slúži na svätú obeť, len druhý spoluslužiaci berie svätý diskos a drží ho na hlave a prvý berie svätú čašu. Druhý vyhlasuje: *Vsich vas* a prvý: *Svjatijšaho, vselenskaho*. Iní nehovoria nič.

214. Hlavný služiteľ sám jediný bozká sväté dary a vynechá bozk pokoja so spoluslužiacimi. On sám drží vozduch nad svätými darmi a pritom spolu so všetkými recituje Vyznanie viery.

215. Všetko ostatné, čo má hovoriť alebo robiť diakon, podľa toho, čo bolo povedané pri liturgii bez pomoci diakona /porov. čl. 164 - 174/, hovorí a koná spoluslužiteľ. Kto robí proskomídiu, ten potom čistí aj posvätné nádoby po prijímaní.

VI. PORIADOK LITURGIE VOPREDPOSVÄTENÝCH DAROV

216. Cez svätú a veľkú štyridsiatnicu na proskomídií Božej liturgie v nedeľu alebo v posledný deň pred liturgiou vopred posvätených darov pripravia sa okrem ahneca, ktorý sa má toho dňa posvätiť, aj iné ahnece na tie liturgie vopred posvätených darov, ktoré sa majú konať v nasledujúcich dňoch. Po vykrojení, zarezaní a prebodnutí prvého ahneca kňaz vykoná tie isté obrady aj nad inými ahnecmi a pri každom z nich hovorí: *Vo vospominanie. Jako ovča. Žretsja*, ako aj *Jedin ot vojin* a kladie ich na diskos jeden vedľa druhého alebo jeden na druhý. Potom vlieva do čaše víno a vodu a modlí sa predpísané modlitby a - ak sa to vyžaduje - zakončí proskomídiu.

217. Keď sa má ahnec požehnať pri vzývaní Svätého Ducha, kňaz hovorí: *I sotvori ubo chlib sej* v jednotnom čísle a nie v množnom, lebo Kristus je iba jeden.

218. Pri pozdvíhovaní pozdvihuje zároveň všetky premené ahnece, pred prijímaním však láme iba prvý ahnec a vkladá čiastku do čaše a vlieva teplotu vtedy, keď je to predpísané. Nato berie ďalšie sväté ahnece a kladie ich do darochraniteľnice a do bohostánku - kivota.

219. Potom sa kňaz modlí modlitby podľa poriadku, prijíma svätú sviatosť a zakončí najsvätejšiu obeť podľa predpisu.

1. S jedným diakonom

220. Pri čítaní hodiniiek si kňaz v epitrachile stane pred cárskych dverí a začína: *Blahosloven Boh náš. Čtec: Amiň, Carju nebesnyj* a ďalšie. Po *Otče náš* kňaz vyhlási zvolanie, vstúpi do svätyne južnými dverami. A číta sa Čas tretí, šiesty a deviaty, taktiež obednica.

221. Ku koncu obednice sa kňaz i diakon obliekajú do posvätných rúch zvyčajným spôsobom, ale pri jednotlivých častiach rúcha nehovoria nič viac ako *Hospodu pomolimsja*.

222. Keď čtec zakončí obednicu, modliac sa Trojsväté, *Otče náš, Hospodi pomiluj* dvanásť raz a modlitbu *Vsesvjataja Trojce*, otvoria sa cárskych dverí. Kňaz: *Premúdrosť*. Chór: *Čestnijšuju cheruvim*. Kňaz: *Slava tebi, Christe Bože*. Chór: *Slava, I nyini. Hospodi, pomiluj* tri razy, *Blahoslovi* a kňaz robí prepustenie so spomienkou na svätca chrámu a svätca dňa. Potom sa cárskych dverí znova zatvárajú.

223. Kňaz v sprievode diakona robí pred svätou trapézou tri malé poklony a hovorí iba: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*. Pobožkajú, ako sme už uviedli, svätý evanjeliár, prestol i príručný kríž. Potom diakon prijme dovoľenie od kňaza a vychádza severnými dverami, postaví sa na zvyčajné miesto, urobí tri malé poklony a nič nehovoriac, vyhlási: *Blahoslovi, vladkyo*. Kňaz, ktorý stojí pred svätou trapézou, urobí nad ňou znak kríža svätým evanjeliárom a povzneseným hlasom hovorí: *Blahosloveno carstvo Otca*. Chór: *Amiň*. A čitateľ ihneď: *Prijdite, poklonimsja* tri razy a číta začiatočný žalm.

224. Diakon sa vráti do svätyne južnými dverami a kňaz, postaviac sa pred cárskych dverí, číta večerné modlitby (*svitilničné*) začína štvrtou a končí ôsmou, lebo prvé tri číta počas spevu antifón.

225. Ku koncu začiatočného žalmu sa kňaz vracia južnými dverami do svätyne, diakon vychádza severnými dverami, postaví sa na zvyčajné miesto a spieva veľkú ekténiu. Po zvolaní (vozhlas) urobí malú poklonu a vráti sa južnými dverami do svätyne. Čitateľ začína *18. katizmu* žaltára, na *Alilúja* sa robia malé poklony. Keď sa pri ďalších antifónach hovorí *Slava*, diakon vychádza severnými dverami zo svätyne a na určenom mieste spieva malú ekténiu, kňaz sa však potichu modlí prvú, druhú a tretiu modlitbu večierne. Po skončení malej ekténie sa diakon južnými dverami vracia do svätyne a kňaz spieva vozhlas, ako je to predpísané.

226. Na začiatku stichoslovia (spevu veršov), ak vopred posvätený ahnec sa uchováva v bohostánku (kivote, artofóre) na prestole, jeho prenesenie na stôl proskomídie sa robí takto: Diakon prináša na prestol svätý diskos, hviezdicu a malú prikrývku. Kňaz pobozká svätý evanjeliár a odkladá ho na pravú stranu prestola. Nato na rozprestrený iliton z ľavej strany položí diskos, otvorí bohostánok a urobí malú poklonu. Potom berie nádobu s prikrývkou, v ktorej sa uchováva ahnec, postaví ju naprostred ilitonu, vyberie z nej vopred posvätený a prepodstatnený chlieb, položí ho s najväčšou úctou na posvätný diskos, ako aj čiastky, potrebné na prijímanie veriacich. Darochraniteľnicu uloží späť do bohostánku, zatvorí bohostánok, potom postaví svätý diskos naprostred ilitonu, okiadza hviezdicu a malú prikrývku a pokrýva ním diskos. Vezme kadidelnicu, okiadza ňou dookola svätú trapézu, majúc pred sebou diakona, ktorý ide so zapálenou sviečkou. Po návrate pred svätú trapézu a po odovzdaní kadidelnice diakonovi urobí hlbokú poklonu až po zem, prežehná sa znakom svätého kríža a potom berie do obidvoch rúk prikrývku posvätný diskos, drží ho na hlave, prechádza pravou stranou svätej trapézy k proskomídijskému stolu (žertveníku), pred ním ide diakon so zapálenou sviecou a kadidlom.

227. Na žertveníku postaví kňaz diskos na rozprestretý iliton, potom vlieva do čaše víno a vodu podľa zvyku, ale nič pri tom nehovorí. Po okadení prikrývky z čaše nad kadidelnicou prikryje čašu, potom veľkou prikrývkou, ktorú najprv taktiež okadí nad kadidelnicou, pokryje vedno diskos i čašu, nehovoriac pri tom nič okrem slov: *Molitvami svjatych otec našich, Hospodi Isuse Christe, Bože náš, pomiluj nás*. Urobiac hlbokú poklonu až po zem, sa kňaz i diakon vracajú k svätej trapéze, tam na zložený iliton kňaz položí knihu svätého evanjelia.

228. Keď sa vopred posvätený ahnec uchová v kivote, ktorý stojí na žertveníku, vtedy na začiatku stichoslovia - čítania veršov kňaz s diakonom idú k proskomídijskému stolu. Obidvaja pred ním robia malú poklonu, kňaz otvorí kivot a urobiac novú malú poklonu tromi rozmachmi okadí vopred posvätené sväté dary, potom berie vopred posvätený chlieb z darochraniteľnice a s najväčšou zbožnosťou ho kladie na diskos, do čaše nalieva - ako obyčajne - víno a vodu, ale nič nehovorí. Berie kadidelnicu, okiadza hviezdicu a prikrývky, pokryje diskos i čašu ich prikrývkami a obidvoje spoločnou veľkou prikrývkou, vozduchom, nehovoriac pritom nič okrem: *Molitvami svjatych otec*, urobí hlbokú poklonu až po zem a vráti sa k prestolu.

229. Keď kňaz uzná za vhodné, vykoná obrad položenia ahneca na diskos počas čítania prvej antifóny, okiadza počas čítania druhej antifóny a počas čítania tretej antifóny prenáša vopred posvätené dary.

230. Keď sa predvída väčší počet veriacich na sväté prijímanie, takže sám vopred posvätený chlieb nevystačí, vtedy kňaz položí potrebné množstvo premenených čiastok na diskos a na ne položí ahnec.

231. Po skončení stichoslovia chór začína spievať žalm: *Hospodi, vozzvach* a diakon okiadza podľa predpisu (pozri čl. 33), pričom vopred posvätené dary tri razy, zakaždým na tri rozmachy.

232. Kým sa spieva: *Slava. I nyní*, otvárajú sa cárské dvere o koná sa vchod zvyčajným spôsobom, diakon okiada, ak sa má čítať sväté evanjelium, diakon robí vchod aj s evanjeliom.

233. Keď diakon tmeným hlasom hovorí: *Hospodu, pomolimsja*, kňaz sa potichu modlí modlitbu vchodu s jej vozhlasmom a po skončení stichír diakon vyhlasuje: *Premúdrosť, prosti!* Chór: *Svite tichij*. Vchádzajú do svätyne, potom diakon obrátený k cárskym dverám volá: *Voňmim!* Kňaz obrátený k ľudu žehná: *Mir vsim!* Chór spieva prokimen prvej parémie. Diakon: *Premúdrosť!* Čtec si stane doprostred medzi dva chóry a obrátený na východ číta: *Bytia čtenije*. Diakon: *Voňmim!* Čtec číta prvú parémiu. Potom chór spieva druhý prokimen.

234. Ihneď po druhom prokime diakon volá, obracajúc sa na kňaza: *Povelite!* A kňaz berie do obidvoch rúk rozsvietenú sviečku a zároveň kadidelnicu, stane si pred svätú trapézu a pozerajúc na východ robí znak svätého kríža a vyhlasuje: *Premúdrosť, prosti!* Potom sa obracia na západ smerom k ľudu, znovu robí znamenie kríža a zvýšeným hlasom hovorí: *Svit Christov prosviščajet vsich*. Na tie slová všetci, čo sa nachádzajú vo svätyni i v chráme, robia tri veľké poklony. Kňaz sa znova obracia k východu a odovzdá sviečku a kadidelnicu prisluhujúcemu. Čitateľ: *Pritčej čtenije*. Diakon: *Voňmin!* Zatvárajú sa cárské dvere a číta sa druhá parémia.

235. Po skončení druhej parémie kňaz hovorí čitateľovi: *Mir ti*. A diakon: *Premúdrosť, Voňmim!* Potom diakon vezme zapálenú sviečku a pristupuje ku kňazovi. Čitateľ, čo stojí uprostred medzi obidvoma chórmí, ale radšej kňaz, čo stojí vo svätyni pred svätou trapézou a okiada, spieva: *Da ispravitsja molitva moja*. Po odspievaní verša ho ešte raz spieva chór. Potom znova čitateľ alebo kňaz, ktorý teraz v sprievode diakona, idúceho pred ním, zastane pri južnej strane sv. trapézy a tam okiada, spieva prvý verš 140. žalmu: *Hospodi, vozzvach ko tebi* a chór opakuje: *Da ispravitsja*. A znovu čitateľ alebo kňaz v sprievode diakona príde k východnej strane svätej trapézy a tam okiada, spieva druhý verš žalmu: *Položí, Hospodi, chranenije*. A chór znova spieva: *Da ispravitsja*. Potom čitateľ alebo kňaz, ktorý v sprievode diakona príde k severnej strane prestola a tam okiada, spieva tretí verš žalmu: *Ne ukloni serca mojeho*. A chór spieva: *Da ispravitsja*. A ešte raz čitateľ alebo kňaz, ktorý sa v sprievode diakona postaví pred prestol a tam okiada, spieva: *Da ispravitsja molitva moja jako kadilo pred tobogu* a chór zakončuje: *Vozdvijanije ruku mojeju, žertva večerňaja*.

236. Treba poznamenať, že kým čitateľ alebo kňaz spieva *Da ispravitsja*, alebo iný verš, kňaz okiada sv. trapézu tromi rozmachmi na začiatku a na konci každého verša, ktorý sa spieva, a medzitým chór a veriaci sa modlia kolenačky, keď chór spieva, kňaz odovzdá kadidelnicu prisluhujúcemu a on i všetci, čo sú vo svätyni, sa taktiež modlia na kolenách. Po skončení všetci urobia tri razy poklonu.

237. Keď na tieto pôstne dni pripadne sviatok nejakého svätého alebo chrámový sviatok, vtedy po otvorení cárskych dverí diakon volá: *Voňmim* a čitateľ číta prokimen k čítaniu z Apoštola. Potom sa číta z Apoštola a evanjelium podľa predpisu.

238. Zatvárajú sa cárské dvere a diakon prijme poverenie od kňaza, vychádza severnými dverami, postaví sa na predpísané miesto a spieva ekténiu: *Rcem vsi* a všetko ostatné sa koná podľa predpisu až po vozhlasmom modlitby za katechumenov, po ktorom kňaz odloží evanjeliár a rozprestrie iliton na prestole.

239. Od stredy štvrtého týždňa Veľkého pôstu, ktorá je stredom štyridsiatnice, po vozhlase *Da i tiji s nami* diakon prepúšťa katechumenov a vyzve na modlitbu tých, čo sa pripravujú na sv. krst: *Jelici ohlašenniji, izidite. Ohlašenniji, izidite. Jelici ko prosviščeniju, pristupite*. A toto sa spieva pri

všetkých službách vopred posvätených darov, hoci by pripadli na sviatočný deň, s výnimkou sobôt a nedeľ. Potom nasledujú modlitby veriacich, ako je to predpísané.

240. Po vozhlase: *Po daru Christa tvojeho* chór: *Amiň* a spieva sa pieseň: *Nyni sily nebesnyja*. Diakon sa vráti severnými dverami do svätyne, otvorí cárské dvere, vezme kadidelnicu a okiadza prestol tromi rozmachmi len spredu, potom proskomídjny stôl a kňaza. Nato sa postaví pred prestol po severnej strane kňaza a drží kadidelnicu prstennikom ľavej ruky. Tu kňaz i diakon s pozdvihnutými rukami hovoria spolu: *Nyni sily nebesnyja* tri razy a zakaždým robia malú poklonu.

241. Potom idú priamo k proskomídjnému stolu, tam vezme kadidelnicu, tromi rozmachmi okadí vopred posvätené dary a nehovorí pritom nič, nato vezme veľkú prikrývku (vozduch) a kladie ju na ľavé plece diakona, potom do pravej ruky vezme svätý diskos, prikrýty prikrývkou a drží ho na hlave, čašu s vínom však v ľavej ruke drží pri prsiach.

242. Keby však diskos nemal podstavec, kňaz ho stavia na prikrýtu čašu, ktorú drží v ľavej ruke a pravou rukou prid/ža prikrývku nad diskosom, a čašu pozdvihuje ako diskos k čelu.

243. Zo svätyne vychádzajú severnými dvermi, vpredu ide diakon, čo okiadza sväté dary, a to neprestajne. Počas chôdze nič nehovoria. Keď vstúpia cárskymi dverami do svätyne, kňaz stavia svätý diskos na prestol na ľavú a svätú čašu na pravú stranu, malé prikrývky sníma z diskosa i čaše a kladie ich na svätý prestol a veľkou prikrývkou, vozduchom, ktorý sníma z diakonovho pleca a okadí ho nad kadidelnicou, prikrýje sväté dary, ale nehovorí nič, len tri razy sväté dary okadí. Po skončení piesne: *Nyni sily nebesnyja* všetci robia tri veľké poklony, potom sa zatvárajú cárské dvere a zaťahuje sa záclona.

244. Diakon sa pokloní kňazovi, vyjde severnými dvermi, postaví sa na zvyčajné miesto a hovorí: *Ispolnim. Zastupi, spasi, pomiluj*. Kňaz zvolá: *I spodobi nás, Vladyko*, a ľud spieva: *Otče náš*, diakon si previaže orár nakriž ako pri liturgii sv. Jána Zlatoústeho.

245. Podľa predpisu nasleduje sklonenie hláv a po modlitbe: *Voňmim, Hospodi Isuse Christe* kňaz i diakon robia tri malé poklony, pričom kňaz neodkrýva sväté dary, ale vloží ruku pod vozduch, zbožne a s bážňou sa dotkne životodarného chleba a na výzvu diakona: *Voňmim!* vyhlasuje: *Preždeosvjaščenjaja svjataja svjatym!* Potom kňaz skladá vozduch, zloží ho, odkladá ho mimo, taktiež hviezdicu, diakon vchádza južnými dverami do svätyne a zastane po pravej strane kňaza, urobí malú poklonu a hovorí: *Razdrobi, vladyko, svjatyj chlib*. A kňaz ho láme na štyri časti a rozostavuje na diskose tak, ako na liturgii sv. Jána Zlatoústeho, čiastku s nápisom IC spúšťa do sv. čaše a nehovorí pritom nič. Diakon vlieva do čaše trochu teploty podľa obyčaje, nič nehovoriac, a postaví sa trochu obďaleč. Chór spieva pričasten: *Vkusite i vidite* ako aj druhý pričasten, keď sa čítalo z Apoštola a evanjelium nejakého svätca alebo chrámového sviatku.

246. Kňaz i diakon prijímajú presvätý chlieb bežným spôsobom. Potom si kňaz utiera prsty špongiou, ak ju má, pobožká špongiu a odloží ju na jej miesto. Diakon utiera svätú čašu, nehovorí nič, urobí tri malé poklony a keď prisluhujúci stiahne záclonu na ikonostase, diakon otvára cárské dvere. Prijme od kňaza čašu, pristúpi k cárskym dverám, pozdvihne svätú čašu a ukazuje ju ľudu a hovorí: *Pristupite!* Chór: *Blahoslovju Hospoda na vsjakoje vremja, Aliluja*. Prijímanie veriacich sa koná tak, ako na liturgii sv. Jána Zlatoústeho, keď kňaz podáva sv. chlieb, hovorí slová vlastné tejto liturgii: *Čestnaho i presvjataho*. Prenášanie sv. diskosu sa koná tak, ako na liturgii sv. Jána Zlatoústeho. Kňaz robí malú poklonu, berie sv. čašu a obrátený k cárskym dverám pozerá sa na ľud a potichu hovorí: *Blahosloven Boh, prosviščajaj i osvjaščajaj nas*, a potom vyhlasuje: *Vsehda, nyni i prisno*.

247. Všetko ostatné sa koná ako na Liturgii sv. Jána Zlatoústeho, treba však pripomenúť toto:

- 1) Pri prepustení sa na tejto liturgii nespomína nijaký pôvodca,
- 2) V troch prvých dňoch Veľkého týždňa treba hovoriť prepustenie z večierne Kvetnej nedele: *Prišed'j na strasť voľnuju spasenija našeho rady, Christos istinnyj Boh naš.*

Po skončení liturgie vopred posvätených darov kňaz i diakon odkladajú rúcha a nehovoria nič.

2. S dvomi diakonmi

248. Po skončení hodiniiek a po prepustení pri konci izobraziteľných žalmov zatvárajú sa cárské dvere, kňaz i diakon robia pred prestolom tri malé poklony a pritom hovoria: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*, pobožkajú sv. evanjeliár, okraj prestola i príručný kríž podľa obyčaje. Potom prvý diakon vzdá česť kňazovi, vyjde severnými dverami a postaviac sa na svoje miesto pred cárskymi dverami robí tri malé poklony, nehovorí však nič. Potom zvolá: *Blahoslovi, vladyko*. Kňaz: *Blahosloveno carstvo Otca*. Chór: *Amiň a* čitateľ číta začiatočný žalm. Kňaz vyjde severnými dverami, číta modlitby večierne od štvrtej po ôsmu. Na konci začiatočného žalmu vyjde prvý diakon severnými dverami a spieva veľkú ekténiu. Po vozhlase: *Jako podobajet* sa diakon vracia do svätyne.

249. Prvý diakon prisluguje kňazovi pri skladaní vopred premeneného ahneca na diskos a pri jeho prenášaní na žertveník. Druhý diakon vyjde severnými dverami a spieva prvú malú ekténiu, prvý diakon spieva zas druhú a napokon druhý diakon tretiu malú ekténiu.

250. Okiadzanie počas spievania žalmu: *Hospodi, vozzvach* a vchod konajú sa ako na večierni a s pomocou dvoch diakonov (porov. čl. 39). Po návrate do svätyne prvý diakon volá z cárskych dverí: *Voňmim!* Kňaz obrátený k ľudu: *Mir vsim*. Druhý diakon: *Premúdrosť, voňmim!* Chór spieva prokimen prvej parémie. Prvý diakon: *Premúdrosť!* Čitateľ: *Bytia čtenije*. Druhý diakon: *Voňmim!* Čitateľ číta prvú parémiu a potom chór spieva druhý prokimen.

251. Po druhom prokime sa prvý diakon obracia ku kňazovi a volá: *Povelite!* Kňaz berie sviecu a kadidelnicu a robí znak sv. križa, ako sme to už uviedli. Čitateľ: *Pritče'j čtenije*. Druhý diakon: *Voňmim!*

252. Po druhom čítaní zo Starého zákona obidvaja diakoni idú pred kňazom, zatiaľ čo kňaz okiádza sv. trapézu a spieva: *Da ispravitsja molitva moja s veršami 140. žalmu*.

253. V prípade sviatku nejakého svätca alebo chrámu druhý diakon zvolá: *Voňmim!* Po prokime k apoštolu prvý diakon: *Premúdrosť!* Keď čitateľ prečíta záhlavie z Apoštola, druhý diakon zvolá: *Voňmim!* Po skončení čítania z Apoštola kňaz hovorí: *Mir ti*. Prvý diakon: *Premúdrosť, voňmim!* a spieva sa: *Alilúja*. Okiadzanie pred evanjeliom sa koná ako pri liturgii sv. Jána Zlatoústeho s asistenciou dvoch diakonov (pozri čl. 155), potom prvý diakon: *Blahoslovi, vladyko, blahovistiteľa*. Kňaz: *Boh molitvami* a odovzdá mu evanjelium. Druhý diakon: *Premúdrosť, prosti, uslyšim svjataho jevanhelija*. Kňaz: *Mir vsim*. Prvý diakon si stane na ambón alebo niečo pred cárské dvere: *Ot /meno/ svjataho jevanhelija čtenije*. Druhý diakon: *Voňmim!* A všetko ostatné podľa predpisu.

254. Po prečítaní evanjelia diakoni vychádzajú svojimi dverami a stoja na predpísaných miestach, prvý diakon začína: *Rcem vsi*, potom druhý diakon: *Pomolitesja, ohlašenniji*. Prvý diakon: *Jelici ohlašenniji, izidite*. Druhý diakon: *Ohlašenniji, izidite*. A znova prvý diakon: *Jelici ohlašenniji, izidite. Da nikto ot ohlašennyh, jelici virniji*.

Od stredy štvrtého týždňa pôstu spievajú takto: Prvý diakon: *Jelici ohlašenniji, izidite*. Druhý diakon: *Ohlašenniji, izidite*. A znova prvý diakon: *Jelici ko prosviščeniju, pristupite. Pomolitesja, iže ko prosviščeniju*. Chór: *Hospodi, pomiluj*. A prvý diakon: *Virniji, o iže ko svjatomu prosviščeniju hotovjaščichsja bratijach*. Kňaz zvolá: *Jako ty jesi prosviščenije naše*. Prvý diakon: *Jelici ko*

prosviščeniju izidite. Druhý diakon: *Iže ko prosviščeniju, izidite.* A znova prvý diakon: *Jelici ohlašenniji, izidite. Da nikto ot ohlašennyh, jelici virniji*

255. Keď sa spieva pieseň *Nyni sily nebesnyja*, otvárajú sa cárske dvere a diakoni berú kadidelnice a okiadzajú na tri rozmachy svätú trapézu len spredu, potom proskomídijský stôl a kňaza. Nato sa postaví po pravej a po ľavej strane kňaza a držia kadidelnice na prstenníku ľavej ruky a spolu s kňazom sa tri razy modlia pieseň: *Nyni sily nebesnyja*. Napokon odchádzajú priamo proskomídijskému stolu, tam kňaz okiadza vopred posvätené dary, vezme vozduch, položí ho na ľavé plece prvého diakona a všetci vychádzajú zvyčajným spôsobom, vpredu idú obidvaja diakoni a okiadzajú sv. dary, a to neprestajne.

256. Keď sa diskos a čaša postaví na prestol, diakoni vychádzajú svojimi dverami a stanú si na zvyčajné miesto, prvý diakon hovorí: *Ispolnim*. Na Otče náš sa diakoni prepášu orárom skríža. Druhý diakon povie: *Hlavy naša Hospodevi priklonim*. Po troch malých poklonách prvý diakon zvolá: *Voňmim!* A keď kňaz vyhlási: *Preždeosvjaščennaja svjataja svjatym*, obidvaja sa vracajú svojimi dverami do svätyne.

Prvý diakon povie: *Razdrobi, vладыko, svjatyj chlib*. Diakoni prijímajú sv. chlieb ako obyčajne. Po prijímaní kňaza a diakonov prvý diakon utrie svätý diskos nad čašou a zvolá: *Pristupite!*

Ostatné sa koná ako pri Liturgii sv. Jána Zlatoústeho.

3. Bez diakona.

257. Keď sa liturgia koná bez pomoci diakona, kňaz vyhlasuje všetko to, čo náleží diakonovi, ako sme už uviedli v poriadku večierne a Božej liturgie sv. Jána Zlatoústeho.

258. Keď kňaz okiadza svätú trapézu a prenáša sv. dary na proskomídijský stôl, prisluhujúci s rozsvietenou sviecou ide pred ním. Malé ekténie a vozhlysy hovorí kňaz stojac podľa možnosti pred svätou trapézou.

259. Keď sa spieva: *Da ispravitsja molitva moja*, prisluhujúci ide s rozsvietenou sviecou pred kňazom.

260. Pri veľkom vchode asistujúci, ak sú obrátení k severným dverám a striedavo rozmiestnení, sprevádzajú vopred posvätený ahnec a keď prídu pred cárske dvere naraz, rozostavia sa na obidve strany a potom sa vracajú na svoje miesta.

4. So spoločným slúžením kňazov

261. O spoločnom slúžení liturgie vopred posvätených darov platia tie isté pravidlá ako o večierne a Liturgii sv. Jána Zlatoústeho.

Treba však mať na zreteli toto:

Pri konci izobraziteľných žalmov sa spoluslúžiaci obliekajú do posvätných rúch, a hovoria zakaždým iba: *Hospodu pomolimsja*. Hlavný kňaz vyhlasuje vozhlysy: *Jako podobajet. Jako milostiv. Po daru Christa tvojeho. Jako ty jesi osvjaščennije naše*. Iné vozhlysy vyhlasujú spoluslúžiaci zaradom.

Počas: *Da ispravitsja molitva moja* spoluslúžiaci ostávajú na svojich miestach, iba trochu odstúpia od svätej trapézy, kadiaľ musí prechádzať hlavný kňaz, spolu s ním kľakajú a vstávajú. Na veľkom vchode spoluslúžiaci nenesú nič, avšak prvý spoluslúžiteľ môže pred hlavným slúžiteľom niesť čašu.

PORIADOK BOHOSLUŽIEB

večierne, utierne a svätej liturgie (byzantsko-slovanského obradu)

URL: <http://grkat.nfo.sk/Texty/ordo.rtf>
 <http://grkat.nfo.sk/Texty/ordo.pdf>

Študijný preklad pripravila spoločná liturgická komisia Prešovskej eparchie a Košického apoštolského exarchátu

Publikované s láskavým dovolením Spolku sv. Cyrila a Metoda.

Tlačené vydanie:

Vydal Byzant Košice s. r. o.
vydavateľstvo Spolku sv. Cyrila a Metoda
v Michalovciach, 1998
ako študijný preklad
pre potreby Gréckokatolíckej cirkvi

Košice 1998

ISBN tlačeného vydania: ISBN - 80 - 85581 - 18 - 3

N.B. Stránkovanie sa nezhoduje s tlačeným vydaním.